

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dítě a rodič v náruči digitálních technologií

Helena Zemanová

2019

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dítě a rodič v náruči digitálních technologií

Child and parent in the arms of digital technology

Helena Zemanová

Vedoucí práce: PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

2019

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Dítě a rodič v náruči digitálních technologií* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 23.4. 2019

.....
Helena Zemanová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. za její vstřícnost a důvěru, kterou ve mě vložila za neobvyklé situace a stejně tak panu Jaroslavu Novákovi za cenné rady a pomoc při volbě informačních zdrojů a dílčích cílů.

V neposlední řadě patří velký dík mojí rodině za trpělivost po celou dobu studia a zejména dvojčatům za neutuchající inspiraci a podněty pro pedagogické vzdělávání.

NÁZEV

Dítě a rodič v náručí digitálních technologií.

AUTOR

Bc. Helena Zemanová

KATEDRA (ÚSTAV)

Katedra primární pedagogiky

VEDOUCÍ PRÁCE

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou digitálních technologií ve vztahu k dětem předškolního věku, analýzou odlišností ve výchově a přístupu jejich rodičů. Teoretická část vymezuje pojmy, jako jsou digitální gramotnost, digitální technologie, rodič, dítě a další, které s tématem úzce souvisí, zmiňuje jejich stručnou charakteristiku a navozuje souvislosti mezi nimi. Seznamuje čtenáře s vývojovými specifiky dítěte batolecího věku a uvádí odlišné styly přístupů rodičů a výchovných pracovníků k současné povaze digitálních médií a následné dopady na zvolenou věkovou skupinu. Na základě komparace použité literatury a hlubšího zkoumání tématu dochází v práci k potvrzení zvolené hypotézy, která je východiskem pro praktický úkol. Praktickou částí je aplikačně didakticky zaměřená práce, kde nalezneme seznam vhodných doporučení, dostupných programů a aplikací, jenž jsou vodítkem pro rodiče a výchovné pracovníky, kteří se ne zcela orientují v rizikách a důsledcích užívání současných digitálních technologií a to především cílovou skupinou dětí ve fázi před vstupem do předškolního vzdělávání.

KLÍČOVÁ SLOVA

Digitální technologie, rodič, dítě předškolního věku, styly výchovy, digitální demence, toxické dětství, digitální gramotnost

NAME

Child and Parent in the arms of digital technologies

AUTHOR

Bc. Helena Zemanová

DEPARTMENT (INSTITUTE)

Department of Primary Education

WORK LEADER:

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the issue of digital technologies in relation to toddler children, analysis of differences in education and approach of their parents. The theoretical part defines terms such as digital literacy, digital technology, parent, toddler and others, which is closely related to the topic, mentions their brief characteristics and evokes connections between them. It introduces the reader to the developmental specifics of the toddler's child and presents different styles of attitudes of parents and educators to the current nature of digital media and the subsequent impact on the chosen age group. Based on the comparison of used literature and deeper exploration of the topic, the thesis confirms the chosen hypothesis, which is the starting point for the practical task. The practical part is focused on application-didactic work, where we find a list of suitable recommendations, available programs and applications, which are a guide for parents and educators who are not fully oriented in the risks and consequences of using current digital technologies, especially the target group of children in the pre-stage. entering pre-school education.

KEYWORDS

Digital technology, parent, pre-school child, upbringing styles, digital dementia, toxic childhood, digital literacy

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	VYMEZENÍ POJMŮ	9
2.1	Digitální technologie	9
2.1.1	Televize	10
2.1.2	Počítač	13
2.1.3	Dotyková média a internet	14
2.1.4	Ostatní	17
2.1.5	Dítě i rodič v náručí digitálních technologií a jejich vlivů.....	20
2.2	Dítě předškolního věku a batole	30
2.2.1	Specifika dětí do 3 let věku-batole.....	31
2.2.2	Specifika dětí od 3 do 6 let.....	37
2.3	Digitální gramotnost	39
2.3.1	Současný stav digitální gramotnosti.....	40
2.4	Dospělý jako mentor digitální technologie.....	41
2.4.1	Rodič	41
2.4.2	Institucionální činitel.....	43
2.4.3	Výchovné styly a přístupy.....	45
3	NÁVRH OPATŘENÍ DĚTSKÉ DIGITÁLNÍ GRAMOTNOSTI	48
3.1	Výzkumné cíle a hypotézy	48
3.1.1	Výzkumný problém.....	48
3.1.2	Cíle diplomové práce	48
3.1.3	Dílčí cíle	48
3.1.4	Hypotézy	49
3.2	Metody a získání dat.....	50
3.2.1	Pilotní výzkum	52

3.2.2	Ostatní zdroje	57
3.3	Shrnutí současných vlivů digitálních technologií na děti	58
3.4	Návrh opatření	59
3.4.1	Dostupné aplikace pro děti	Chyba! Záložka není definována.
4	ZÁVĚR.....	66
4.1	Zhodnocení hypotéz	66
5	POUŽITÉ ZDROJE.....	68
6	PŘÍLOHY	70

1 ÚVOD

Je na světě teprve pár minut a už je kolem něj hned několik moderních přístrojů, které se starají o to, aby vše kolem porodu proběhlo bez komplikací. Na tyto technologie se všichni spoléhají a mají je v lásce, protože dokáží odhalit i to, co pouhé oko lékaře nevidí a co by mohlo ohrozit život dítěte. O co oblíbenější jsou lékařské technologie, o to horší pozici na žebříčku oblíbenosti mají dnes jiné digitální technologie a to takové, které dřív nebo později mohou dítě ohrožovat sami o sobě.

Není pochyb o tom, že současné digitální technologie formují dnešní společnost. Dá se říci, že jí dělí na dva odloučené tábory. Jedni je milují a radují se z ulehčené práce a nekončící zábavy a druzí je nenávidí a považují je za “organismus” který jim bere čas, příbuzné i vlastní mozek. Ta první je opěvuje a bez omezování hltá digitální signál a informace s ním přicházející. Druhá skupina lidí bojuje za budoucnost bez tohoto narušitele a nabádá zbytek společnosti, aby se navrátila k původním způsobům práce a zábavy, jaké zde byly ještě před příchodem digitální éry.

Právě narozené dítě, se ale ocitá v prostředí, které je těmito digitálními technologiemi zcela obklopeno. Bez ohledu na to zda li se jedná o technologii ve zdravotnickém zařízení, nebo v zábavním průmyslu, jsou pro toto novorozeně přirozenou součástí jeho nového života, kde by měli žít ve vzájemné symbióze. Dítě je sice tzv. digitálním rodákem (tento pojem vysvětluji dále v textu), ale zatím se neorientuje v problematice škodlivých a pozitivních vlivů těchto blikajících a zvuky vydávajících zařízení. Již brzy se mu však může naskytnout chvíle, kdy se setkají a vytvoří si k sobě nějaký vztah. Jestli půjde o vztah zdravý nebo narušený, závisí do velké míry na nás dospělých. My jsme totiž zodpovědní za tyto malá, právě narozená klubička, a také za to jakým směrem se později vykutálí.

Pokud jsem v počátku úvodu psala o dvou extrémních přístupech k digitálním technologiím, tak jen z důvodu, abych zde vymezila určitý prostor, ve kterém se jako dospělí jedinci pohybujeme už nějaký čas. Ideálním přístupem ve výchově a péči o dítě je neradikalizovat se v extrémních pólech a snažit se najít si svůj individuální a vyhovující polohu, která dítě rozvíjí, a přitom neomezuje. Ve výsledku by pak nebylo dvou extrémních

táborů, ale několika originálních a individuálních, rodinných typů, které by se navzájem inspirovali a respektovali.

Digitální technologie jsou dnes využívány i těmi nejmenšími dětmi. Mnohé z batolat namísto zkoumání přírody a pohledu z kočárku, zírají do svítících obrazovek tabletu a televizí na gaučích svých rodičů. Každý, kdo ještě nemá tu zkušenost, se možná pohoršuje nad takovou výchovou, ale sám dříve či později zapochybuje o svém vlastním jednání ve výchově svých či svěřených dětí a bude hledat cenou radu ve svém okolí.

Nalezení hranice a nastolení pravidel, které by rodič či výchovný pracovník měl se svými dětmi individuálně nastavit a důsledně dodržovat, není jednoduché. Abychom docílili zdravého užívání těchto moderních vymožeností bez negativních vlivů na fyzické zdraví či psychiku dítěte, je zapotřebí o nich uvážlivě rozhodovat a být stále “ve střehu”.

Vychovávám tříletá dvojčata a jejich touha po dotykových displejích je na denní bázi. Ještě do nedávna jsem se v této problematice sama vůbec neorientovala a patřila jsem mezi principiálně zaryté odpůrce digitálních technologií, šířila jsem negativní komentáře směrem k tabletu i dětem před televizí a nepřipouštěla jsem změnu.

Samotná moje negace mě donutila se nad tímto tématem hlouběji zamyslet a spolu s tím i zamyslet se nad sebou, jak k těmto technologiím přistupuji a proč nejsem ochotna připustit, že ne všechny média znamenají nutné zlo a co víc, že by snad některá z vymožeností dnešní doby, mohla dítě rozvíjet a být užitečná.

Začala jsem číst knihy a články, které s tématem souvisí a dá se říct, že jsem tomu propadla. Pokaždé když jsem v jedné z odborných knih objevila případ, který byl podobný tomu mému, jsem se zaradovala! Situace měla od té chvíle řešení, a já si ho uměla obhájit.

V současné chvíli tedy mohu říct, že jsem prostudovala několik knih, ve kterých se píše o vztahu dětí k médiím a také o vztahu rodičů k dětem, které média hojně užívají. Pročetla nespočet článků, které mě více či méně zasytily informacemi, které jsem si dál dohledávala v odborné literatuře. Výsledkem je následující text, který mapuje současný stav i obsah literatury, která se tímto živým tématem zabývá.

“Moderní technologie, jsou novým médiem, které zásadním způsobem proměnili způsob, jakým se dítě učí”

(Marc Prensky)

2 VYMEZENÍ POJMŮ

2.1 Digitální technologie

Technologie nás doprovází už dlouhou dobu. V minulosti zde vznikl knihtisk, rozhlas, televize a mnoho dalších. Zpočátku byl technologický rozmach něčím úžasným a fascinujícím, vždycky se však našel někdo, kdo byl proti. Je možné, že se bál pokroku, možná vystoupení ze své komfortní zóny, dost možná o živobytí. Po nějaké době si společnost na novou technologii přivykla a zase přišla nová.

Současné digitální technologie se však rozvíjí takovou rychlostí, že téměř není v našich silách je poznat, nebo si na všechny přivyknout. Technologie už nejsou cestou k námi vytyčenými cíli, ale staly se cílem samotným. Nepoužíváme počítače už jen jako prostředek ke zkrácení pracovního procesu, používáme je, protože nás to baví a svým způsobem to naplňuje naše potřeby. Spolu s námi je využívají naše děti. Pro ně to nejsou nová média¹, která by je měla uchvátit, pro ně je to přirozená součást života. Jsou všude kolem nich a umí s nimi zacházet tak přirozeně jako v době mého dětství, bylo samozřejmé pro stejně staré děti stavění hradů z písku.

Z průzkumů² vyplývá, že současné děti pracují s digitálními technologiemi na denní bázi již před dovršením 1 roku³, potažmo dle textu Prenskyho⁴ již od samého narození. Prensky dnešní děti pojmenovává jako digitálními rodáky a v opozici k nim uvádí nás dospělé jako digitální imigranty, kteří se do prostředí moderních technologií musí teprve asimilovat. Jako jeden z mála autorů, nevidí digitální dobu jako hrozbu, ale jako novou možnost, pro nás i naše děti.

¹ Média- zprostředkující činitelé např. Přenos digitálního signálu. Prostředí. (Encyklopedický dům, 2002)

² Zpráva o používání elektronických médií mezi kojenci a batolaty (Rideout, Wandewater a Wartella, 2003) [převzato z: Thorn, J. W., Preschool children and the media, 2008]

³ MŠMT. Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let. Praha. MSMT-27987/2016-1

⁴ Marc Prensky, americký autor eseje „Digital Natives, Digital Immigrants“ napsané na Marquette University v roce 2008.

Z výše uvedeného vyplývá, že technologie jsou nepochybně jedním z výchovných činitelů, který se podílí na výchově našich dětí již od raného věku, a my bychom měli mít přehled o tom, jak na naše děti působí a zda to není v rozporu s naší snahou vést dítě tím správným směrem. K tomu je zapotřebí vědět, jaké konkrétní digitální technologie naše děti obklopují a které využívají.

2.1.1 Televize

Po technické stránce se jedná o koncové zařízení, skrze které můžeme přijímat televizní signál. „*Televize je nspecifické označení přenosu pohyblivých obrazů elektronickou cestou*“ (Průcha, 2012, str. 42). Objevila se ve 30. letech dvacátého století v Anglii a během pár desítek let se již dostala do téměř každé domácnosti po celém světě. Mezi zvědavými dětmi si samozřejmě ihned získala oblibu a to i přes to, že z počátku ještě nebyly žádné dětské pořady.

Specifickým znakem televize a jejího vysílání vždy bylo, že se na ni v rodině dívají všichni společně. Členové rodiny, kteří se před televizí ocitnou, sledovali tedy v jednu chvíli stejný obsah. Mohli tak obsah komentovat a vyjádřit k němu svůj názor.

Toto specifikum se dnes částečně vytrácí. V rodině se již nenachází pouze televizor, ale mnoho dalších zařízení, které nabízejí jednotlivým členům rodiny vlastní programy. I přes dnešní dostupnost mnoha digitálních zařízení, televize si mezi malými dětmi drží stále své prvenství a nabízí dětem dnes možnost sledovat zábavné i edukační programy celý den.

Podle sociologických výzkumů z posledních let má téměř polovina českých dětí ve věku 4-14 let televizor ve svém pokoji a každý druhý rodič přiznává, že se nezajímá o to, jaké pořady jeho dítě v televizi sleduje (MEDIASEARCH, 2016)⁵, což logicky mění dosavadní způsob sledování televize a způsob trávení společného času v rodinách. Toto zjištění jen potvrzuje výsledky dalšího výzkumu, který se zabývá ještě hlubším zkoumáním času, který děti tráví s digitálními technologiemi a jehož výsledky shrnuje autor William J. Thorn ve

⁵ [Výzkum vybavenosti dětských pokojíků v rámci výzkumu životního stylu dětí (LifeStyle Survey – LSS Děti) realizuje společnost Mediaresearch, přináší řadu informací zejména z oblasti mediálního chování českých dětí který sociace televizních organizací (ATO) zastřešuje projekt elektronického měření sledovanosti v celé ČR. Čerpáno z webu Mediaguru 2012]

své studii⁶, jejíž název by se dal přeložit jako předškolní děti a média. Zde uvádí, že ve dvou třetinách domácností s dětmi do 6 let, běží televize dvanáct hodin denně i více.

Zbylá část rodičů uvádí, že dítěti televizi zapínají, jen když potřebují dokončit nějaký svůj úkol a nechtějí, aby u toho bylo jejich dítě. Tím se televize společně s dotykovými technologiemi dostává v rodině do pozice pečovatele. Mnoho z rodičů přiznává, že své dítě již několikrát nechalo doma samotné u zapnuté televize, nebo pohádky na tabletu. Někteří rodiče dokonce přiznávají, že své děti na tento fakt upozorňují, když od dítěte odcházejí se slovy: „Teď tě bude hlídat Medvěd a Máša⁷ a já se za chvíli vrátím“. Dospělí se sice děsí vlivu digitálních technologií na děti, ale zároveň mnoha těmto technologiím důvěřují na tolik, že je nechají „hlídat“ své děti“.

Dle textu Williama Thorna používá digitální technologie obecně téměř 70% dětí do 2 let, přičemž nejčastěji využívaným médiem je stále televize. Tyto malé děti stráví před obrazovkami v průměru 2 hodiny denně, pro odlehčení v závěsu uvádí, že stejné množství dětí, alespoň jednou denně slyší čtené slovo rodičů. Většinou tak bývá před spaním.

“Americký dětský lékař Dimitri Christakis a jeho spolupracovníci jako první ukázali, že sledování televize v raném věku vede ke zvýšenému výskytu poruch pozornosti (ke ztrátě sebe pozornosti) později ve školním věku. “ (Spitzer, 2014, str. 224)

V jeho studii podrobil děti experimentu, který měl odhalit vliv rychlých animovaných filmů na psychiku dítěte. Děti byly rozděleny na 3 skupiny, přičemž první skupina měla sledovat rychlý animovaný film, druhá skupina realistický naučný film o životě malého chlapce a třetí skupina si po tuto dobu měla kreslit. Při následném testování dětí na schopnost sebeovládání vyhrálo kreslení, které díky koncentraci, jenž musí dítě při této aktivitě vyvinout, výrazně zvyšuje činnost předního mozku, který je u malých dětí ještě nedovyvinutý a je důležitý mimo jiné i pro bdělost a udržení pozornosti při učení.

6 THORN, J.W.: *Preschool Children and the Media*, Marquette University, Communication Research Trends, Vol. 27, No.2/2008

7 Medvěd a Máša, dětská animovaná pohádka z Ruské produkce, zjištěno na základě osobních rozhovorů s rodiči

Z výsledků této studie jasně plyne, že každodenní, několikahodinové sledování televize a videí na tabletu malými dětmi, nepřináší žádné pozitivní výsledky-ba naopak. Pokud jsou ovšem oba rodiče, nebo jiní členové domácnosti, zvyklí používat televizi často, pak i dítě se bude dožadovat, aby byla televize zapnutá, a velmi rychle se naučí televizi zapínat a používat bez dohledu dospělého. Silný vliv televize dnes zasahuje ve velké míře prakticky celou populaci, ovlivňuje lidskou psychiku a sociální chování, přičemž právě dětský divák je mimořádně náchylný ke kopírování negativních vzorců chování.

Obecnými vlivy televize a výsledky studií, kterými jsem se doposud zabírala, existuje nespočet. Ráda bych teď uvedla stručné konkrétní působení technologií a způsob jakými je dítě od narození do 6ti let vnímá.

Na úplném počátku malé nemluvně vnímá obraz televizoru jen jako směs zvuků, barev, které se hýbou. Čím více se vyvíjí jeho zrak, rozpoznává konkrétní tvary a odlišuje lidské postavy. Často se v tuto chvíli domnívají, že jsou postavy reálné a že s nimi mohou mluvit. Z toho důvodu vydávají tyto děti různé vtipné zvuky, které se často intonací podobají těm v televizi. Dítě opravdu nedokáže rozlišit co je opravdu a co je jen video.

Ve třech letech jsou děti schopné rozpoznat jednotlivé postavy jejich oblíbených pohádek, pojmenovat je a také se velmi často s nimi ztotožňují.⁸ V souvislosti s tím je dělí na hodné a záporné. Kolem pátého roku bývají některé děti schopné přiznat, že se jedná jen o pohádku a že postavy a děje mohou být smyšlené.

Je tedy velký rozdíl mezi pořady vhodnými pro děti 2 leté a pro děti 6 leté. Nelze se tedy spoléhat na přízvisko „dětský“ a hromadně tvrdit, že dětský pořad je pro všechny děti vhodný a můžeme ho tak naše děti nechat sledovat, aniž bychom ověřili jeho pravý obsah.

⁸ S tímto faktem ztotožňování se s oblíbenými televizními hrdiny také velmi úzce souvisí zjištění, že více než 90% dětí vlastní oblečení na kterém je vyobrazena některá z oblíbených postavíček z produkce Pixar, Disney a další. Marketing těchto oblíbených pohádek tedy sahá mnohem dál, než jsme schopni si připustit. Mnohdy jsou obchody plné oblečení a doplňků s motivem pohádky, která ještě ani nebyla vpuštěna do kin. (zdroj: BARBARO, A. Komercializace dětství, film, 2008)

2.1.2 Počítač

Jako první zařízení nás zřejmě napadne notebook, který používá dnes téměř každý ve své kanceláři i kavárně. Pod pojmem počítač se ale skrývá mnohem více zařízení, i když samozřejmě notebook mezi ně patří. Ale kolem nás je mnohem více míst, kde bychom je na první možná nečekali. Jsou součástí automobilů, mobilních telefonů, robotů, letadel, fotoaparátů, hodinkách, i dětských hraček. Počítače dnes řídí celé firmy, školy, města.

Počítač jako zařízení, se kterým se dostane dítě do kontaktu má za úkol zpracovávat data pomocí programů a aplikací. Na rozdíl od velmi intuitivního ovládání tabletu, na jeho ovládání je zapotřebí hardwarového vybavení, které se musí uživatel nejprve naučit ovládat. To může být speciálně pro malé dítě mnohdy obtížné. Uchopit myš, pohybovat s ní a zároveň sledovat její pohyb na obrazovce, není pro dětský mozek vůbec jednoduché.

Je zde zapotřebí synchronizace oka a ruky. Proto je počítač jako digitální zařízení oblíbený více u starších dětí, u kterých už je jemná motorika na vyšší úrovni. Oproti televizi a pohádkám na tabletu je počítač z pohledu veřejnosti méně škodlivý, jelikož je u něj za potřebí právě zmíněné propojené odezvy oko-ruka-hlava a dítě tak při využívání, musí vyvíjet alespoň minimální aktivitu. Z průzkumu také vyplývá, že současné děti upřednostňují využívání tabletu před počítačem, který se u dětí stává oblíbeným až kolem desátého roku⁹.

"Malé děti mají být v kontaktu s matkou, s rodiči. To, že se dítě místo kontaktu s rodinou vystaví před televizor nebo před počítač, není náhrada rodičovství, to je tragédie."

(František Koukolík)

⁹ [THORN, J.W.: Preschool Children and the Media, Marquette University, Communication Research Trends, Vol. 27, No.2/2008]

2.1.3 Dotyková média a internet

Podkapitola dotyková média, slučuje hned několik zařízení. Jako dvě hlavní uvádím dotykový tablet a mobilní telefon. Ačkoliv se může zdát, že je každé zařízení vyrobeno s jiným záměrem, já na tyto technologie snažím nahlížet pohledem malého dítěte. Malé předškolní dítě totiž nerozlišuje velikost obrazovky a nerozděluje si ji do kategorií jiných typů zařízení. Pro dítě je stěžejní, že v něm v tu chvíli jde pohádka.

Málo který uživatel toto zařízení využívá bez připojení k internetu. Dochází tak k rozšíření možnosti využití těchto médií. Zároveň je toto připojení tou pomyslnou nebezpečnou lávkou, jelikož se dítě může dostat nečekaně rychle k nečekaně závadnému obsahu. Děti se obecně velmi rády dotýkají věcí, a pokud ta věc na jejich dotek reaguje, posiluje to jejich touhu po dalších interakcích. Tablet i dotykový telefon lze navíc ovládat jedním prstem, to zvládne i dítě mladší 1 roku, pro dítě zde není jakákoliv překážka, která by mu nedovolila toto médium užít prakticky prvních motorických pokroků. Toto ovládání displeje jedním prstem je zároveň i jedním z neaktivních vlivů na děti. Dítě nepoužívá celou ruku, ale pouze jeden prst, kterým ovládá vše.

V průběhu mého výzkumu skrze využívání technologických médií dětmi jsem došla k závěru, který jen potvrdil to co mnohé odborné studie předtím¹⁰. Z mých rozhovorů s rodiči vyplynulo, že dětmi nejčastěji využívaná aplikace je YouTube. Tato aplikace je také pro mnoho dětí synonymem pro samotné dotykové zařízení. Děti obvykle neříkají, že chtějí telefon či tablet, chtějí YouTube!

Pozorovala jsem tento jev již u svých dvojčat, když jim byly necelé dva roky. Pokud se někde objevila ikona této aplikace, ihned na ní se samozřejmostí klikaly a snažili se dostat k videu nebo oblíbené písničce. Nezáleželo ani na tom, zda se ikona objevila na některém ze zařízení, kde byla reálně funkční, nebo zda se tento motiv objevil například v některém časopisu.

Autorka Yalda T. Uhls¹¹ ve své knize poukazuje na jedno velmi populární video, které je dostupné ve výše zmíněné aplikaci. Ani ne roční dítě se na tomto videu marně snaží

¹⁰ Kopecký, str. 11, 2018

¹¹ Yalda Uhls. Americká spisovatelka a psycholožka. Autorka knihy Mediální Mámy a digitální tátové.

posunout stránku časopisu tak, jak je evidentně zvyklé z tabletu. V první chvíli se může video zdát úsměvné, ale není spíš děsivé, že pro tak malé dítě je přirozenější přejíždění prstem po ploché obrazovce, než zkoumání knihy jako objektu a jejích stránek?

Manfred Spitzer se ve svém díle Digitální demence velmi často odkazuje na studie¹²amerického pediatra D. A. Christakise. O jeho podložené studie se opírá i mnoho vědců a českých spisovatelů, kteří ve svých dílech a článcích parafrázuji jeho výsledky. *„Digitální svět se podle Christakise odehrává ve dvojrozměrném prostoru. Proto zkušenosti, které děti nabudou v rámci her na tabletu a dotykovém telefonu, nejsou potom schopny přenést do reálného trojrozměrného světa. S tím souvisí právě ono zhoršení kognitivních funkcí, koncentrace a orientace v prostoru“.* [Hájková, 2019]

Tento vliv digitálních technologií lze eliminovat mnoha způsoby. Jeden ze způsobů je přistoupit k restrikci v užívání technologií a dětem jejich užívání zakázat. Mnohem mírnější a velmi oblíbenou metodou je omezení technologií na předem stanovený čas a hlavně kompenzace digitálního času prostřednictvím knižní četby. Pro dítě jsou momenty, kdy si s rodičem prohlíží knížku velmi zásadní. Více o vlivu knihy pro současné děti, píšu v kapitole návrhu opatření.

Jeden z Pražských neurologů, Martin Stránský se k tomuto tématu velmi věcně vyjádřil, jeho vysvětlení přímého vlivu využívání technologií lze zobecnit i na dospělé jedince, konkrétně o dětech však říká: *„Pro rozvoj mozku dítěte je například velmi důležité, zda čte z papíru, nebo z obrazovky. U obou způsobů čtení hrají roli oči, paměť a centra řeči. Mozek však integruje čtenou informaci mnohem lépe, pokud člověk potažmo dítě něco drží fyzicky v ruce, než když čte informace z podsvíceného displeje. Důležitý je zde i efekt listování, kde u tabletu používáme tzv. skrolování¹³, které je pro naše oči velmi nepřirozené. Naopak otáčení stránek rozděluje text do hmatatelných částí, což nám pomáhá zpracovávat informace k pochopení, či zapamatování“.* [Hájková, 2019]

¹² Christakis D.A. Viewing television before age 3 is not the same as viewing television at age 5. Pediatrics. 2006

¹³ [Skrolování. Verze anglického slova scroll (scrolling). V kontextu počítačů to znamená pohybovat (rolovat) textem na obrazovce pomocí kolečka umístěného na myši, případně bez kolečka pomocí posuvníků na okrajích textového okna.] zdroj Google

Rodiče tyto zařízení používají většinou pro uklidnění/zabavení svých dětí, nebo jako zdroj zábavy. Problémem ale není tablet ani pohádka, ale fakt, že se tak stává příliš často a také ve velmi neobvyklých situacích. Rodič si zkrátka na fascinaci svých dětí displejem natolik zvykl, že se k tomuto způsobu využití času obrací každý den několik hodin. Děti tak můžeme potkat se svítícím displejem v ruce téměř všude a v každou denní dobu. Internet v zařízení umožňuje dítěti být na dosah digitálnímu obsahu nepřetržitě. Psycholožka Sue Palmer ve své knize *Toxic Childhood* uvádí, že více než 10% dětí do 4 let věku, usíná s tabletem pod peřinou. Toto zjištění je velmi šokující, protože děti nejen, že ztrácejí zájem o fyzické hračky, ale také mají velmi narušený přirozený biorytmus a ztrácejí potřebu trávit čas se svými vrstevníky společnou hrou.

Je proto důležité tak jako u ostatních technologií nastavit dítěti jasný režim a ten doplnit vhodnými kompenzačními aktivitami.

2.1.4 Ostatní

Poslední skupinou jsou digitálních zařízení a programy, které malé děti velmi často užívají, nebo je užívají jejich rodiče, jak doplněk výchovy. Jedná se o elektronické hračky a také další výrobky, které s dětmi a jejich výchovou úzce souvisí.

Kategorie hraček obsahuje nejrůznější elektronické hudební nástroje a postavy z oblíbených animovaných pořadů, které vydávají zvuky. Osobně tyto hračky nepovažuji za nic zvláště škodlivého, pokud nejsou jediným zdrojem v dětském pokojíčku. Opatrná bych byla v případě edukačně zaměřených hraček, které mají dítě rozvíjet například v řečové oblasti. Je nutné mít na paměti, že žádný zprostředkovaný hlasový projev skrze digitální médium, nemůže nahradit hlas rodiče, nebo blízkého dospělého. Hračky, které tedy například reagují na dotyk vygenerovanou odpovědí, malé děti vnímají pouze jako zvukovou odezvu, nikoliv jako plnohodnotnou odpověď. Zajímavé jsou pro děti především zvuky, které jsou hlasité, zábavné a nějakým způsobem modifikované.

Rodič by v tomto směru měl být uvědomělý a nekupovat tyto hračky jako prostředek pro rozvíjení řeči.

Mnohem víc fascinující dojem, ve mně vyvolávají průmyslové produkty, na které upozorňuje autorka Yalda T. Uhls ve své knize Mediální mámy a digitální tátové. Autorka v knize vybízí čtenáře¹⁴, aby si zkusili najít na webovém portále Amazon¹⁵ elektronické produkty, které jsou přímo určené pro děti do 1 roku. Je přímo dech beroucí, kolik takových odkazů se nám zobrazí. I přesto, že všechna média hromadně straší lid katastrofickými scénáři způsobenými interakcí dětí s technologiemi, je po těchto produktech velká poptávka. Rodičům slibují ještě klidnější a spokojenější dítě, ticho a prostor k odpočinku pro ně samotné. Mezi zmíněnými produkty můžeme nalézt například digitální noční „I Potty“, což je dětský nočník s integrovanou dotykovou obrazovkou, která má dítě nalákat k vykonání potřeby.

¹⁴ (UHLS, 2018, str. 41)

¹⁵ Amazon. Americký internetový obchod patřící AMAZON Inc. Vznikl v r. 1997

V případě, že je dítě úspěšné, začne nočník údajně tleskat a vibrovat. Nejsem si jistá, jakou průpravu má tato vymoženost pro dítě do života, Dokážu si představit, že se dítě ve školce bude ptát, proč záchod nehraje písničku, a proč se u defekace před vycházkou nemůže koukat na pohádky.

Z programů, které byly svého času považované za velmi vhodné a dokonce za vzdělávací. Jen pro představu zmíním například velmi známý, Baby Einstein. Jedná se o název projektu z produkce Disney, jehož součástí je sada výukových DVD, které má dítě jazykově rozvíjet. Tento projekt vznikl v kalifornii, kde několik vědců navštěvovalo mateřská zařízení a jesle po dobu několika měsíců. Následně dětem pouštěli videa s osobami, které znali z osobního setkání, což skupina vědců považovala za naplnění dětské potřeby sociálního kontaktu při interakci a vzdělávání. Tímto projektem se rodičům zaručovali, že jejich dítě bude po shlédnutí těchto DVD chytřejší, a schopnější než jiné děti.

Pochopitelně po nějaké době užívání, ověřovala působení nezávislá komise, která zjistila, že celý „edukační“ software je zcela bez výsledku. Mezitím však rodiče utratili velké množství peněz v domněnání, že svoje dítě maximálně rozvinou. Takových pokusů s domnělými edukačními programy a videokazetami bylo několik, u žádného z nich však nebyl prokázán pozitivní výsledek. Shlédnutí takového programu dítěti možná neublíží, rodič by však neměl spoléhat na nápis na obale, kde je napsáno doporučení, ale měl by se spoléhat na svůj zdravý rozum a podobný výrobek nejprve vyzkoušet a prověřit sám.

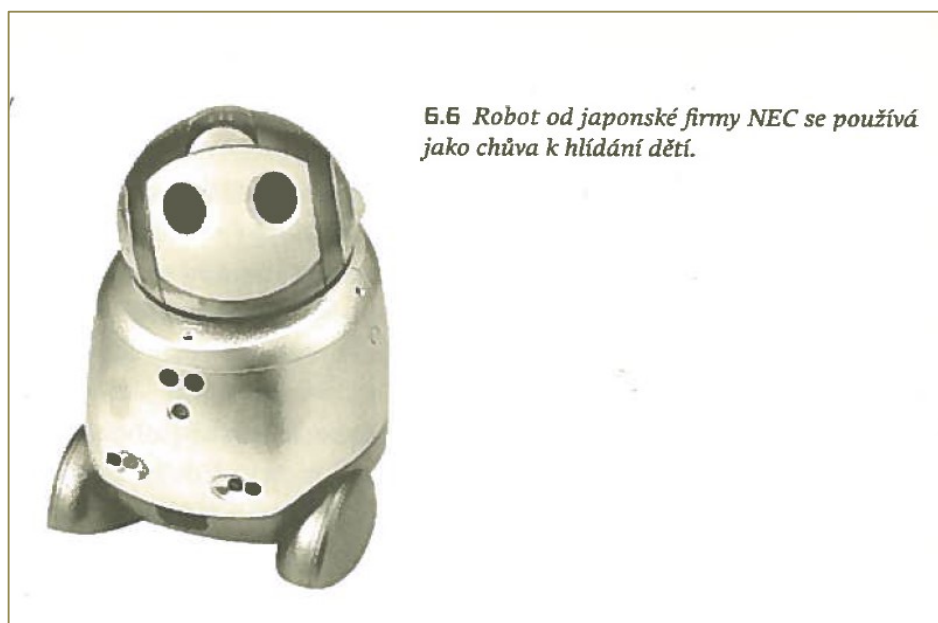
Poslední skupinou digitálních zařízení využívaných v tomto případě více rodiči, jsou dětské monitory a chůvičky. Ty první monitorují dětský dech především v prvních dnech života dítěte. Toto zařízení používá princip průběžného snímání mikro aktivit dítěte. Drobné pohyby zaznamenává citlivý piezoelektrický snímač a ten předává tyto impulzy do zesilovače, který vyhodnocuje aktivitu snímaného dítěte. Mezi rodiči jsou tyto zařízení velmi oblíbená a v dnešní době již velmi uživatelsky rozšířena.

Podobným pomocníkem jsou různé typy a druhy snímačů zvuku tzv. chůviček, které umožňují rodičům kontrolovat své děti a zároveň se v klidu věnovat své vlastní činnosti. Ty nejmodernější nabízejí dokonce i přenos videa a také možnost dítěte s rodičem na druhém konci mluvit. Děti jsou na technologie zvyklé a my je hojně využíváme.

Japonská firma NEC přišla v roce 1997 s nápadem stvořit robota, který by byl partnerem matkám v domácnosti. Pomáhal by jim s domácími pracemi ale hlavně s péčí o dítě.

„Je necelý půl metr vysoký a je velmi roztomilý. Mluví, tančí, zpívá, hraje si, nechává se lechtat dětmi na břiše a směje se s nimi, Obsahuje dvě kamery, které snímají vše co se děje kolem něj. Pokud zrovna nevidí svoje dítě v dohledu, jezdí sám po bytě a hledá osoby ke konverzaci. „ (Spitzer, 2014, str. 139)

Autorská firma NEC vydala zprávu o tom, že roboti jsou vhodné zařízení pro děti, protože si k dětem vytváří vztah a vlídně na něj dohlíží. Mluví o to budoucnosti robotů, jako věrných společníků a členech rodiny. Dokážu si představit, že dítě si vytvoří citové pouto k plyšáku, autíčku nebo dokonce polštáři. Ale opravdu si nedokážu představit, že by děti měli trávit dětství v přítomnosti těchto robotů namísto získávání a osvojování si dovedností v prostředí mateřské školy a rodiny. Je pro mne ale fascinující, že to opravdu někoho napadlo a dokonce, že se o to někdo usilovně snaží.

Obrázek 1 Robot-chůva od japonské firmy NEC

V případě hraček a ostatních drobných digitálních zařízení, které děti využívají, je nutné mít na paměti, že čeho je moc, toho je příliš a rodiče by se měli snažit své děti těmito výrobky nezahlcovat. Pro uklidnění rodiče, na kterého je dítětem vyvíjen nátlak, v podobě potřeby zakoupení každé hračky z reklamy kolem nás. Vzpomeňte si, jak dlouho si vydrželo Vaše dítě hrát s poslední zakoupenou digitální hračkou? Týden? Než se vybily baterie? Stejně se po pár dnech dítě s chutí vrátí k obyčejné stavebnici, která je variabilní. Tak pojďme zvážit, jestli nám nestojí těch pár slziček neštěstí z nezakoupené hračky, za ty dny plné zaujetí a radosti z volné hry v prostředí vhodných nedigitalizovaných hraček.

2.1.5 Dítě i rodič v náručí digitálních technologií a jejich vlivů

O moderních technologiích se říká, že mohou být dobrým sluhou, ale špatným pánem. Ve směru k dětem to platí stejně. Pokud vybereme vhodné technologie a použijeme je cíleně, můžou být užitečnou pomůckou při vzdělávání dětí, protože nám otevírají nové možnosti, nápady, sdílené zkušenosti a nové obsahy. Neměli by však být jediným prostředkem naší komunikace a vzdělání. Pro dobrou komunikaci a vzdělání v prvních letech života dítěte je důležitá empatie a emoce, které vyjadřujeme, když se svým dítětem mluvíme nebo provádíme běžné denní aktivity. Technologie dávno nevydávají jen zvuky a data, ty nejnovější dokáží dokonce už reagovat a odpovídat na všetečné dětské otázky. Ale pokud bychom měli pocit, že dokáží nahradit vlídné slovo rodiče, tak jsme na omylu. Děti nás potřebují a my se musíme snažit jim být na blízku a nespoléhat se jen na digitální technologie.

ZÁVISLOST

Slovo závislost je velmi často používané právě ve spojitosti s moderními technologiemi. Velice často toto pojmenování používají rodiče, když mluví o svých ratolestech.

Jedná se ale opravdu o závislost? A je závislost to, co rodičům a obecně uživatelům médií nahání strach? Nebo jsou to spíše důsledky častého používání, které nahání lidstvu hrůzu.

Německý psycholog Manfred Spitzer, upozorňuje na nebezpečí tzv. Digitální demence. V jeho knize se stejným názvem, vyslovuje své obavy o celé lidstvo, které je dle autora zahlceno digitálními technologiemi a médii a není schopno jim odolávat.

Apeluje především na rodiče malých dětí, které tráví čím dál víc času s digitálními technologiemi, aby tuto aktivitu výrazně omezili a nabídli dětem jiné podněty, které budou rozvíjet mozek dítěte. Spitzer se domnívá, že vliv digitálních zařízení, jenž máme my dospělí i děti denně v ruce, způsobují degeneraci mozku a zapříčiňují naši neschopnost rychlé reakce. Když vyzvedáváme dítě ze školky-máme v ruce mobil. Když lékař vyšetřuje naše dítě poočku sledujeme, zda nám nepřišel email, nebo odpověď od kamarádky a zároveň diktujeme lékaři data z telefonu o tom, kdy dítě mělo očkování, nebo kdy mělo alergickou reakci na některé jídlo. Když se potřebujeme dostat z bodu A do bodu B,

spoléháme se na navigaci v mobilním telefonu. A takových a podobných situací jsou stovky.

Když se pak přihodí, že u sebe digitální zařízení nemáme, mnohdy nás zachvátí panika. Nevzpomínáme si, kdy bylo dítě nemocné, nevíme název léku, který jsme dítěti podali. Dítě křičí, protože chce hrát svou oblíbenou hru. Zapomněli jsme cestu ke svým známým a jsme nervózní, když nevíme, jak dopadlo fotbalové utkání na druhé straně zeměkoule. Není mi třeba dále líčit dramatické scénáře člověka, který se ocitne náhle bez technologie, kterou je zvyklý mít den co den při sobě. Je však ale nutné si uvědomit, že Spitzerova teorie o tom, jak nás technologie ovlivňují a v podstatě ovládají, je z velké části pravdivá.

Mnohdy nedokážeme bránit ani sebe, před vlivem médií a natož pak své děti, které se do světa technologií narodili a sami tak nedokáží posoudit, jaké by to bylo bez nich.

DŮVĚŘUJ, ALE PROVĚŘUJ

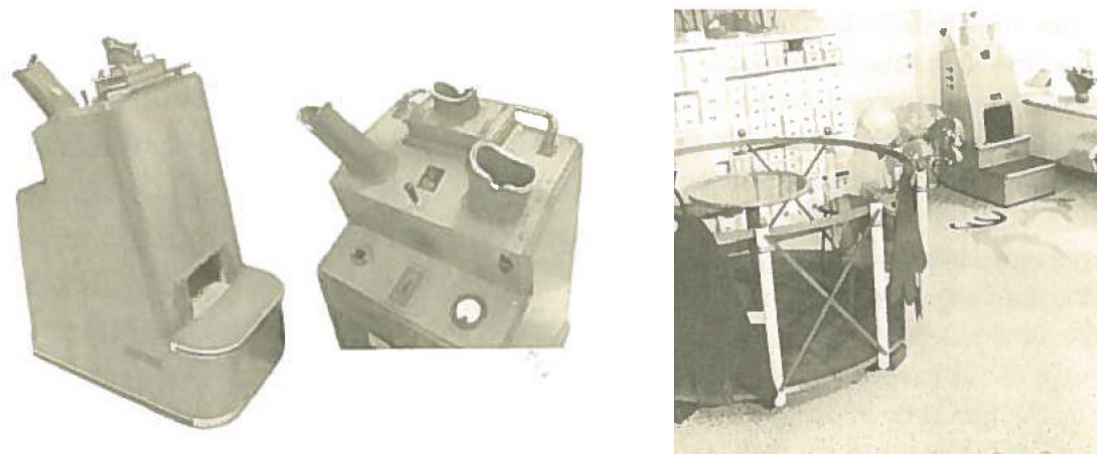
Autor knihy *Digitální demence* si je dobře vědom, že teoretizování o současných technologiích je velké téma, které rozděluje společnost na dva radikalizované tábory. On sám je velmi často nazýván nepřítelem technického pokroku. Spitzer však v knize upřesňuje: *“Jsem jen zastáncem toho, abychom byli-co se nové techniky týče-opatrní”*. (Spitzer, 2014, str. 21)

Mediálním nadšencům dále doporučuje, aby se poučili z dějin vývoje technologií, kde jako příklad uvádí objev rentgenu, který se na počátku 20. století užíval ve více než 10 000 amerických obchodech s obuví, jako geniální vynález pod názvem Pedoskop.

Každý zákazník a především děti, si tak mohli prohlédnout své kosti a zjistit jaká velikost bot, je potřeba. Vše podporovala všudypřítomná reklama, která tvrdila, že boty díky přístroji budou lépe sedět, déle vydrží a další pozitivní tipy, které měli jeden jediný cíl-nalákat zákazníky a především matky s dětmi do obchodů ke koupi zboží.

Nadšení trvalo pouze do doby, než lidstvo v 50 letech proželo a po svržení atomových bomb na Hirošimu se rozkřikla zpráva o fatálních důsledcích a škodlivém vlivu záření na lidské tělo. Všichni ti, kteří do té doby měli strach z nevhodně padnoucích bot, najednou měli strach o své nohy a hlavně o své děti.

Spitzer v souvislosti s touto katastrofou dodává: *“Podobnosti s komerčním pronikáním počítačů a technologií do vzdělání jsou až zarážející. Na základě vědecky zjištěných poznatků je počítač k učení zapotřebí stejně nutně, jako je potřeba jízdní kolo k plavání, nebo rentgenový přístroj ke zkoušení bot”*. (Spitzer, 2014, str. 23)

Obrázek 2 Přístroj zvaný pedoskop a jeho umístění v obchodě s dětskou obuví

Názory tohoto německého spisovatele jsou svým způsobem vyhraněné a přiklání se více na stranu rodičů, kteří se technologiím brání. Na druhou stranu jsou ale podloženy informace, které nám skrze svoji knihu podává silně znepokojující. Jaký přístup k digitálním technologiím tedy zaujmout?

Tématem vlivu digitálních technologií se dnes zabývá mnoho vědců a také spisovatelů. Jako představitele trochu jiného smýšlení uvedu autorku knihy Digitální mámy a mediální tátové- Yaldu Uhls, která se snaží na základě své zkušenosti výchovy vlastních dětí v prostředí moderních technologií, doporučit rodičům, jak mají s dítětem komunikovat a snaží se vysvětlit jakým způsobem nastavit v rodině pravidla, které jsou individuálně zvolené pod taktovkou každého dospělého rodiče v kooperaci s přáním a zaměřením dítěte. I přesto, že v knize Digitální mámy a mediální tátové líčí spíše příběhy s prostředím mladšího školního věku a období puberty. Zmiňuje zde i několik tipů, aplikovatelných i na předškolní věk.

GAME BASED LEARNING

O trochu jiném chápání digitálních technologií a pozitivnímu přístupu k nim, mluví autor eseje Digitální rodáci a digitální imigranti.¹⁶ Ten se snaží propagovat osvětu v digitální gramotnosti dospělých, kteří později přímo ovlivňují dítě, v jeho přístupu k moderním zařízením, které je pro něj přirozené a mnohdy nerozumí, proč ho v tom dospělý chce omezovat, když ho sám využívá a proč ho chce učit s ním zacházet, když už to umí.

Jak již z Prenskyho teorie vyplývá, dítě se přirozeně ocitá v digitálním prostředí již od svého narození a ovládání těchto médií je pro něj přirozené stejně jako pro naši generaci bylo stavění hradů z písku. Je tedy potřeba ho v tomto prostředí nějak podporovat?

Marc Prensky¹⁷ je přesvědčen, že ano. A dokonce pro to vyvinul nový pojem Učení založené na digitálních hrách¹⁸. Tak zvaná Game based-learning technika výuky, je určena právě nastupující generaci dětí, pro které je učení prostřednictvím technologií zábavné a přirozené. Jeho teorie je pro mladé studenty velmi zajímavá, ale prozatím, se ve velké míře nevyužívá.

¹⁶ Prensky, Marc. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon [online]. 2001, 9, 5, [cit. 2011-05-10].

¹⁷ Marc Prensky je mezinárodně uznávaný spisovatel, řečník, poradce, herní designér v kritických oblastech vzdělávání a učení. Je autorem Digital Game-Based Learning (McGraw-Hill, 2001), zakladatel a CEO společnosti Games2train (GBL společnosti) a zakladatel The Digital Multiplier (organizace zaměřené na odstranění digitální propasti v učení po celém světě).

¹⁸ Digital Game-Based Learning (McGraw-Hill, 2001)

KRŮČEK PO KRŮČKU A ZA RUKU

Domnívám se, že je důležité dítě vzdělávat a učit zdravě využívat moderních technologií stejně tak, jako je důležité ho naučit kulturně-sociálním zvykům, jako je například pozdrav a poděkování v konfrontaci s ostatními.

Stejně tak by mělo být dítě schopné používat současné technologie, které my všichni už teď využíváme ke své práci a stejně tak jako by mělo být vedeno ke správnému úchopu tužky a příboru. Není však nutné, abychom k této edukaci přistupovali v době, kdy ještě dítě nemá dostatečně vyvinutý mozek na to, aby zvládalo racionálně přemýšlet o práci s těmito technologiemi, a není schopno posoudit délku času užívání technologií a vstřebat obsah.

Při rozhovorech s rodiči dětí tento postupný vývoj často přirovnávám právě k příboru, i když jistě existuje mnohem více příkladů, na kterých se dá tento evoluční postup vysledovat.

Když se nám narodí malé dítě, ta ho většinou kojíme z prsu. Když potom začne jíst příkrmy a pevnou stravu, alespoň z počátku jsme toho aktu krmení přítomni a používáme lžičku. Zprvte dítě není schopno držet lžičku a koordinovat pohyb, tak aby se najedl, a za druhé rodič ví (například od svých rodičů, nebo z doporučení lékařů a knih), že to jak se lžice drží a používá, musí nejprve dítě odpozorovat od dospělého. Následně přichází fáze, kdy rodič už přenechá práci se lžicí na dítěti, ale stále je přítomno, aby dohlíželo na to, zda dítě systém krmení dobře pochopilo a je tedy schopné samostatně jíst první potravu. Tomuto návyku, také napomáhá manipulace s jinými předměty, kostkami a celkově jiné způsoby používání končetin. Nerada bych se odchýlila od tématu, ale toto přirovnání považuji za důležité a mezi mými známými oblíbené a srozumitelné.

Bez delšího protahování má tato naučná historka s příborem ještě pokračování, jelikož zatím jsme pracovali pouze se lžicí. V další fázi, když už jsme si jisti, že dítě bezpečně ovládá tento nástroj, přistoupíme k nácviku krmení s vidličkou. Už jsme si jisti, že dítě chápe, že příbor slouží k tomu, abychom přesunuli potravu z talíře do úst, takže bychom mohli předpokládat, že stejně tak bude zacházet i se zmíněnou vidličkou. Ovšem i tak jsme opatrní a raději z počátku dítě opět sledujeme a „doprovázíme“, abychom se ujistili, že si například nepíchne vidličku do oka, nebo že s ní nebude umět manipulovat. Stejně tak tomu bude při nácviku osvojování si stolování s nožem, který zase nabízí jiné možnosti využití a také je původcem jiných rizik.

Takto bych mohla pokračovat v příkladu s příbory až k celému arсенálu lžic, vidliček a nožů a jejich využití, ale většinou v této fázi už rodič pochopí smysl tohoto vyprávění a dokáže si ho implementovat na výchovu dětí, potažmo výchovu dětí v prostředí digitálních technologií. Pokud to rodiči ani tak nedochází, pokračuji vysvětlením, že nevidíme důvod proč dítěti zakazovat používání vidličky a nože, protože tady jsou, dospělí jedinci je běžně používají. Ale zároveň není důvod k tomu-a málo který rodič to tak dělá- aby dítě dostalo v 6. měsíci do ruky nuž a vidličku a jalo se vlastního krmení. Vidlička a nuž nám pomáhají, jsou součástí kultury už dlouhou dobu, ale čas, kdy je dítě může začít používat je ovlivněný jednak fází vývoje a jednak také přístupem rodiče ke stolování. Rodič je také tohoto osvojený účastný a snaží se být dítěti průvodcem, stejně tak jako by tomu mělo být v případě digitálních technologií. Není možné přesně určit, v jakém roce už je možné dotýkat se tabletu, nebo v jakém roce je vhodné začít používat mobil. To vše je individuální. Co by ovšem nemělo být individuální je účast rodiče na těchto vývojových meznících.

Rodič by neměl nechat dítě, aby si zcela samo osvojovalo nové podněty. Měl by být jeho průvodcem a být mu nápomocný v případě, že si dítě není jisté a potřebuje se poradit nebo dopomoci až poté co si osvojí základní postupy, je vhodné mu ponechat volné pole pro zkoumání světa z jeho perspektivy. Pro malé dítě je velmi charakteristické, že vše zkoumá, pokud má dobrý základ, může se následně vydat samo objevovat svět. Svět moderních věcí, podnětů, jevů, nových osob i zkušeností.

Pro dítě jsou technologie lákavé, protože blikají, vydávají zvuky, hýbou se. Pokud se však dítěti dostává pouze těchto omezených vjemů, nebude schopné dostatečně rozvíjet svou fantazii. Někdy je potřeba, aby si dítě tvořilo zajímavé objekty samo, prostřednictvím svých představ a zkušeností v reálném i digitálním světě.

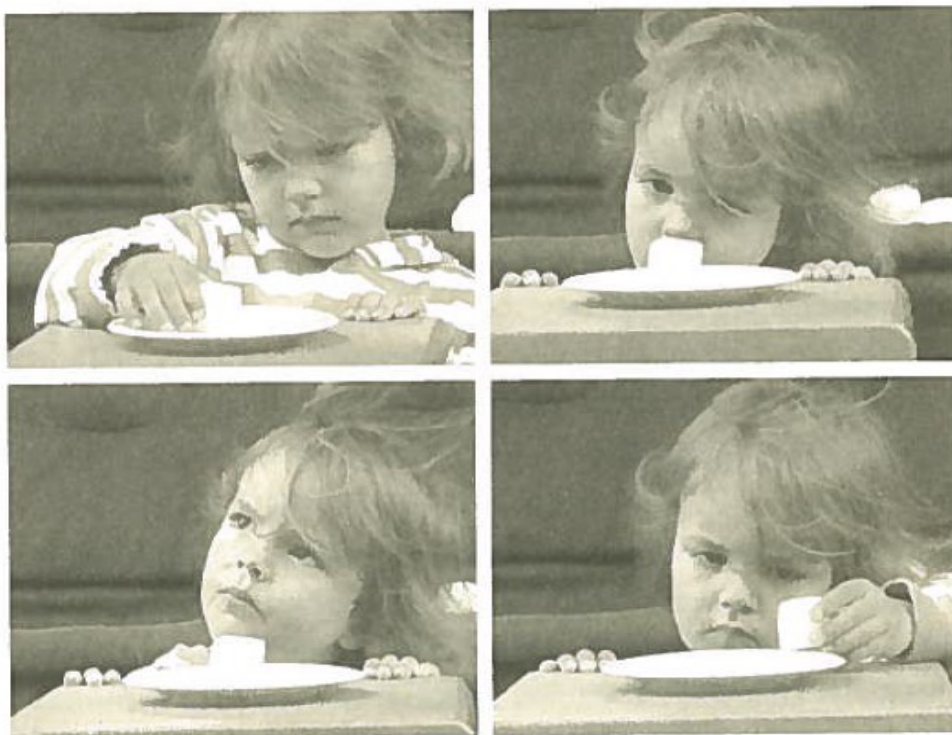
Neměl by mu být předkládán jen hotový produkt, kterým je video nebo mluvící hračka. Mělo by objevovat přírodu a zvěř, aby vše později, až dojde k nevyhnutelnému setkání s digitální krajinou, mohlo porovnávat a hodnotit podle svých vlastních zkušeností, aby si uvědomovalo, že kačenky na dvoře mají jen jeden život, tak jako my a nikoliv nekonečně mnoho životů, jako ve hře na tabletu, aby bylo schopné porovnat velikost objektů v realitě a nepracovalo s měřítkem rozměru obrazovky.

ODPOUTÁNÍ

Pokud již dítě v raném stádiu využívá média, měl by mít rodič nebo dospělý přehled o obsahu, alespoň do té míry, aby dítě vyvaroval nebezpečnému obsahu tak, jak jsem se to pokusila vysvětlit v předchozím odstavci. Pakliže již zařízení dítě využívá, mělo by dodržovat předem stanovená pravidla a mělo by být schopné se od digitálního zařízení kdykoliv odpoutat, bez zbytečného povyku.

Podle výsledků studie [Casey a kol. 2011, převzato z: Spitzer, 2014] se tato schopnost odpoutání se, nebo také schopnost si počkat na odměnu jako dítě, promítá až do dospělosti.

Děti, které byly v 60. letech podrobeny tzv. Mischelovu Marshmallow testu¹⁹ se následně ve zmíněné studii v roce 2011 nechali znovu otestovat. Nejednalo se sice již o Marshmallow test, ale jejich sebeovládání bylo testováno na jiných úkolech, kde bylo třeba ovládat emoce.

Obrázek 3 Ukázka Marschmallow testu

¹⁹ MARSHMALLOW TEST. Tento test spočíval v schopnosti dítěte odložit odměnu. Dítě dostalo na stůl jeden bonbon Marschmallow, bylo upozorněno, že pokud vydrží nesníst bonbon do doby, než se dospělý vrátí, dostane za odměnu ještě několik takových bonbonů a může je sníst všechny. Pokud, ale nevydrží a bonbon sní, než se dospělý vrátí, nedostane už žádný. (Spitzer, 2014, str. 220)

Výsledkem studie bylo, že dospělí, kteří jako děti obstáli v Marshmallow testu, byly i nyní schopni odolávat nástrahám a jejich schopnost odolávat vlivu emocí v různých situacích byla silnější, než u testovaných dospělých, kteří už jako děti nevydrželi a neobstáli v testu s bonbony. Výsledkem tedy je, že jaký způsob chování si dítě osvojí v raném věku, takový bude pravděpodobně jeho přístup i v dospělosti.

MEDIÁLNÍ NÁSILÍ

O nástrahách a vlivu digitálních technologií, o vlivu násilí a eventuální bídě v rodině, a především o velmi snadné dostupnosti médií již od útlého věku, mluví ve svých knihách také český autor František Koukolík. Ten ve své knize²⁰ v kapitole Hromadné sdělovací prostředky mimo jiné uvádí: „*Roky sledování jakýchkoliv televizních pořadů poškozuje vývoj jedné z životně důležitých schopností-orientované pozornosti*“ (Koukolík, 2001, str. 278)

Televizi považuje Koukolík za nejvlivnější, co se týká obsahu mediálního násilí, které považuje za jednu z příčin destruktivního chování dětí a dospívajících. Uvádí zde také fakt, že „*televize vysílá celou řadu vzdělávacích pořadů, nicméně 90% doby, kterou děti stráví před obrazovkou, sledují jiné pořady, než ty vzdělávací*“. ((Koukolík, 2001, str. 278). A to bez ohledu na věk dítěte jako potencionálního diváka.

Do věku 18 měsíců nejsou schopni chápat, co se děje na obrazovce i přes to, že se na obsah snaží zaměřit svou pozornost. Zpracovává zatím jen třetí část informací, které si nedokáže zařadit. Důsledkem může být narušení tzv. Orientované pozornosti, protože mozek ještě není zralý na takové třídění informací. „V takovém případě, může předčasné sledování televize přispívat k současnému častému výskytu poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD²¹). Autor k tomuto zjištění dodává, že americká pediatrická společnost v současné době vydala prohlášení, v němž rodičům dětí do 2 let doporučuje, aby se vůbec nedívali na televizi, bez ohledu na druh či obsah programu. (Koukolík, 2001, str. 284). Batolata kolem 18 měsíce dokážou věrně napodobit obsah děje, který vidí ve skutečnosti, nebo i na obrazovce.

²⁰ Koukolík, F. Zlo na každý den: Vzpoura deprivantů. 2001.

²¹ ADHD. Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Animované filmy, které jsou dětem tohoto věku určené, obsahují až překvapivé množství násilných činů.

„Ve věku 3-5 let začínají děti aktivně vyhledávat smysl pozorovaných událostí. Jejich pozornost však stále strhávají jednotlivé rychlé pohyby, rychlé proměny scény, nečekané a nápadné pohyby a zvuky. Právě tyto znaky nejčastěji doprovází násilné scény v animovaných filmech pro děti a mládež. Násilné akce nestrhávají pozornost dětí kvůli násilí, ale kvůli těmto zvukům a rychlým pohybům, které se následně po shlédnutí filmu snaží napodobovat“. (Koukolík, 2001, str. 286)

Koukolík taktéž uvádí trojí vliv televizního vysílání na děti a dospívající:

1. Děti se učí agresivním postojům, chování a násilí jako způsobu řešení problémů
2. Snižuje se vnímavost proti skutečnému násilí
3. Vzniká obava nebo strach, že se dítě stane samo obětí násilí (Tzv. Syndrom zlého světa)

Dle Františka Koukolíka způsobuje rané sledování televize a veřejného vysílání agrese a násilné řešení problémů. Jednak se dítě v tomto věku učí nápodobou a také ještě nemá dostatečně vyvinutý mozek, aby pochopil smysl násilného obsahu.

Dítě si takový způsob jednání osvojuje a přebírá si tento styl chování do jiných interakcí. Násilí, se kterým se následně setká ve skutečnosti, nepřikládá zvláštní význam, protože ho zná již z televize.

Na druhou stranu se dítě v televizním obsahu nemusí inspirovat, ale může v něm vyvolat určité obavy o jeho zdraví a život. Takové vystrašené dítě mívá noční můry a často se v noci budí.

2.2 Dítě předškolního věku a batole

„Předškolní období je zásadní pro utváření celoživotních návyků, respektování pravidel a norem, Ve věku dvou let je dítě zpravidla připraveno tyto aspekty rozeznávat a přijímat. Potřebuje stálý, pravidelný denní režim (dostatek času na realizaci činností a stravování), více klidu (prostor k odpočinku během dne), více individuální péče (vzdělávací činnosti realizované důsledně v menších skupinách či individuálně), srozumitelná a jednoduchá pravidla a řád, určující mantinely jeho jednání“. (MŠMT, 2017)²²

Vývoj dítěte nezačíná ovšem až v období dvou nebo tří let. Veškeré jeho dosavadní činnosti a zkušenosti se cyklicky opakují již od narození a v každé vývojové fázi na sebe naváže další nové zkušenosti. Proto je jedním z podstatných znaků výchovy takového dítěte- vytvořit mu podmětne prostředí a neponechávat jeho vývoj na jednom zdroji-například tabletu. Batolata se zpočátku vyvíjí velmi rychle po motorické stránce. Když dospívají do předškolní fáze, jejich mozek už spojuje jejich uložené zážitky s novými nápady.

„Předškolní období trvá přibližně od tří do šesti let. Konec této fáze má individuálně rozličnou časovou lokalizaci, protože není určen jen fyzickým věkem, ale hlavně sociálním mezníkem, nástupem do školy. Ten s věkem dítěte sice souvisí, ale může oscilovat v rozmezí jednoho eventuálně více let.“ (VÁGNEROVÁ, 1997. s. 107)

²² MŠMT. Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let. Praha.2017 MSMT-27987/2016-1)

2.2.1 Specifika dětí do 3 let věku-batole

ŘEČ

Dítě od narození velmi rádo pozoruje dospělé, které o něj pečují a **snaží se napodobit** právě jejich hlas a slova, které dospělí používají, aby naopak zaujali své dítě. **Naslouchá intonaci** a postupně se snaží porozumět situacím, které zvuku předchází. K tomuto jevu nedochází u zvuků, které vydávají robotické hračky. Dítě se totiž krom hlasu snaží i odezírat mimiku našeho obličeje. *“Z původní hry mluvidel, kdy dítě vytváří náhodné zvuky podobné slovům, a ze žvatlání, se postupně stává žvatlání napodobovací. Dítě napodobuje vlastní zvuky, ale i zvuky slyšené ve svém okolí. Nechápe jejich abstraktní smysl, ale spojuje si je s konkrétními jevy. Správný rozvoj řeči závisí mimo jiné na dobrém sluchu, ale také na dostatečné stimulaci dítěte dospělými v jeho okolí.”* (Kropáčková, Gregora, 2016, str. 122)

Po prvním roce života už má dítě **ustáleno několik zvuků**, kterým jeho blízké okolí rozumí a umí si jejich prostřednictvím říct o základní potřeby. Dítě se velmi těší ze skutečnosti, že může s dospělými komunikovat a vyjádřit svoje pocity. Právě v prvních letech života dítě **získává schopnost vést dialog**, který se bez druhé komunikující osoby neobejde. Jestliže nenajdeme na hovory nebo předčítání čas, nemůžeme se divit, že podle některých statistik má víc než čtvrtina dětí poruchy vývoje řeči.

Předčítání je v tomto věku velmi oblíbenou činností, kterou v dítěti probouzíme lásku ke knihám a **probouzíme v něm jeho před čtenářskou gramotnost**. Dítě už dokáže vybrat knížku, kterou si chce s rodičem prohlížet a vymezuje si tak společně strávený čas, kdy ho rodič vnímá a promlouvá k němu. Později může slova po dospělém opakovat a na základě toho také **rozvíjet svojí fantazijní představivost**. Třileté dítě už řekne přibližně 500 slov a asi 1000 slovům je schopno nějakým způsobem porozumět. Často můžeme přistihnout dítě, jak si **samo „čte“ pohádku** a snaží se opakovat věty, nebo napodobovat způsob, jakým mu byla kniha předčítána. *„Verbální komunikace rodičů a dítěte stejně jako předčítání pohádek jsou nejúčinnější nástroje k rozvoji řeči. Televize, DVD a počítač jako jednostranná forma komunikace rozvoj řeči a slovní zásoby podporují podstatně méně. Dítě v tomto věku také začíná vést rozhovory se sebou samým. Dialekt a dikci přejímá dítě od svých rodičů. Je důležité, aby rodiče na své dítě co nejvíce mluvili.”* (Kropáčková, Gregora, 2016, str. 124)

Pro toto období je ve slovní zásobě také velmi oblíbené dotazování kdo, co, jak a především proč. **Slovíčko proč** je také mezi rodiči nepsaným pojmenováním pro krušné období, jelikož ho slyší celé dny a žádná odpověď zvědavému dítěti není dost dobrá. Dalším řečovým typickým znakem pro toto období je používání infinitu při sdělování prožitků.²³

Ve směru k technologiím je pro tuto věkovou skupinu typické určité chování a uvažování. Dítě do tří let **si chce především hrát**. Nechce primárně sledovat pohádku na tabletu, úplně stejně by ji totiž sledovalo na plátně v letním kině, jako v divadle nebo v podání svých starších sourozenců.

Důvod proč se dítě sápe po těchto digitálních displejích, je jednoduchý. **Zajímá se o to, na co jeho maminka a tatínek** celé dny sahají a zírají. U malého procenta rodin, které se neobklopují digitálními technologiemi a žijí alternativními způsoby života v souladu s přírodou, je například zcela přirozené, že jejich dítě zkoumá okolí jejich domu a později pomáhá svým rodičům s drobnými pracemi na domě. Dítě se nenarodilo zcela jiné, jen dostává jiné podněty při výchově a jiný vzor od svých rodičů.

MOTORIKA

Motorický vývoj je v prvním roce života **velmi rychlý**. Během relativně krátkého časového úseku se z toporně ležícího jedince, stane lidově řečeno neřízená střela, která pobíhá po bytě, neustále do něčeho naráží a mnoho věcí po cestě shodí. Charakteristická je **touha objevovat a dotýkat se všeho** co je kolem. Tato touha je zároveň motivace pro další pokroky.

V prvním roce vidíme největší pokroky v posunu hrubé motoriky. Dítě se nejprve obrací ze strany na stranu, pak se přes vzpor na rukou dostává do sedu a následně před nakročenou nohu do stoje, což mu otevírá zcela jinou perspektivu v nahlížení na svět. *“Většina dětí začne chodit kolem jednoho roku, což se současně projeví v rozvoji slovní zásoby. Naopak u dětí s narušeným vývojem hrubé motoriky lze pozorovat opožděný řečový vývoj”*. (Kropáčková, Gregora, 2016, str. 93)

²³ Velmi často se ve vyprávění dítěte tohoto věku objevuje skladba vět: Já nosit batůžek, Tatínek jezdit autem apod.

Je důležité tyto milníky nepřeskakovat a nechat každí dítě projít postupnou fází. Dítě má tak jako v případě řeči největší zájem o svého dospělého rodiče. Vzhledem k různým úhlům, které se mu naskytnou v průběhu vývoje, sleduje u rodičů, jak se pohybují a jaké činnosti dělají. Už není jen ležícím miminkem v zavinovačce. Sleduje maminku, když vaří v kuchyni mléko a tatínka v křesle jak si čte noviny²⁴. Když je pak dítě větší, můžeme vypožorovat, jak rodiče **opět napodobuje**.

Od jednoho roku, se snaží dítě **pohybovat po vlastní ose** a není už vázáno na výhradní pobyt v kočárku. V současné době je především ve větších městech, trendem navštěvovat nejrůznější kroužky a zájmové aktivity, které jsou nabízeny našim nejmladším. Ať už se jedná o plavání, golf, nebo organizované taneční hodiny, každý rodič by měl zvážit, zda chce podlehnout za každou cenu slibným větám na propagačních letácích těchto kroužků. Existují děti, které jsou již v útlém věku extroverty, kteří zboří půlku tělocvičny. Některé děti jsou však zdrženlivé a přehršle organizovaných aktivit v takto nízkém věku jim může způsobit sociální blok. Rodič by měl respektovat individuální vývoj a osobnost dítěte a nesnažit se ho zmanipulovat k výkonům, pro které samo není nadchnuto. Nejde o to, že by aktivity jako plavání, nebo kroužek fotbalu byly pro děti sami o sobě škodlivé, ale v raném věku je lepší, když se rodič nesnaží naplnit své zhrzené ambice. Tím, že se bude pokoušet o ranou specializaci, může dítěti mnohdy více uškodit, protože ho případný neúspěch způsobený nevypěstlostí, může odradit od dalších pokusů.

Ve fázi, když už je dítě schopno přesunout se k nějakému zajímavému objektu, nebo se dokonce posadí na židličku, se mu **otevívá svět jemné motoriky**. Nelze takto striktně říct, že by se do té doby jemná motorika neprojevovala, ale v této chvíli je rozvíjená v mnohem větší míře. Záměrně také neuvádím věk dítěte, protože vývojové skoky jsou opravdu individuální.

Když už si přivykne sedět, má **zájem o hru s kostkami** nebo **skládačky** typu pexeso a lehčí puzzle. Při **kreslení** nejprve hýbe celou paží a po určitém procvičování dokáže

²⁴ Batolecí období je obdobím čtenářské pregramotnosti. Je dobře, když dítě vidí, že se v rodině čte: tatínek čte noviny, dědeček s babičkou knihy atd. Dobré je zavést tzv. Čtenářský rituál-před spaním, po večeři, dítě to uklidňuje. V současné době velmi oblíbené – dát dítěti tablet a telefon s video pohádkou, ale to nenahradí čtení. Z výchovného hlediska je vhodné toto první stádium v přípravě na čtení maximálně využít a společně s dětmi prohlížet dětské knihy a umožnit mu prostor, aby samo vyprávělo.

pohybovat rukou i v zápěstí, čímž dokáže vytvořit přesnější linku. Nejčastěji kreslí čmáranice, kterými pokryje celý papír. Ve spojitosti s kreslením je dobré zaměřit se na úchop, jakým dítě drží tužku. Pokud se dítěti nebudeme snažit ukázat **správný nácvik držení tužky**, je možné že si zafixuje její špatné držení a bude hůře pracovat při nácviku psaní v první třídě.

Na rozvoj v oblasti jemné motoriky je podstatná jakákoliv **manipulace s drobnými předměty**. Malé ručky se velmi rychle naučí pohybovat tak, jak si mozek žádá.

Vhodnými aktivitami je kolem třetího roku například navlékání korálků, nebo třídění drobných přírodnin. Dříve se tato aktivita nedoporučuje, vzhledem k tomu, že menší děti v rámci zkoumání objektů velmi často využívají také ústa. Hrozilo by pak vdechnutí cizího tělesa s následným přidušením.

MYŠLENÍ

Toto období se také nazývá senzomotorické, jako jedno z vývojových stádií dle Jeana Piageta²⁵. Děti si zpočátku **uvědomují pouze požitky** z přímého okolí jejich těla a to postupně prostřednictvím osvojování si nových možností pohybu a také **prostřednictvím svých smyslů**.

V průběhu se jejich schopnosti vnímání i pohybu prohlubují, děti zkouší porozumět okolnímu světu skrze **manipulaci s drobnými předměty**, jako jsou kostky a plyšové hračky. Vše se snaží pochopit a prozkoumat všemi svými smysly. Z **počátku vše strká do úst a zkouší**, co se stane, když věc zahodí, případně rozbije. Dekompozice celku je vůbec oblíbenou hrou batolat. Kolem třetího roku už je dítě schopné přemýšlet o některých následcích svých činů. **Metodou pokus omyl** si postupně osvojuje společenské základy.

Podstatným bodem v tomto období je **uvědomění si stálosti předmětu**, což můžeme vypořadovat, když dítěti něco schováme a ono to začne hledat, kdežto do té doby se o předmět přestalo zajímat.

Jak už jsem psala, zpočátku je větší posun hlavně v motorice. V oblasti smýšlení a řeči **teprve nabírá inspiraci a zkušenosti**. Dítě v tomto období vnímá tady a teď. Není

²⁵ Jean Piaget. Švýcarský filozof a vývojový psycholog, zabývající se studiem dětského myšlení a teorií kognitivního vývoje. (Zdroj: High, R. Přednášky vývojové psychologie, 2017, PedF UK)

většinou schopné si představit, že něco bude zítra a stejně tak co bylo včera, Často v tomto období dochází ke komolení časových vět, kdy dítě zaměňuje včera, za zítra.²⁶

Kolem druhého roku už je dítě schopno začít uvažovat trochu abstraktně a začíná hodně komunikovat s nejbližšími. Toto období je považováno rodiči i dětmi za nejoblíbenější. V tomto věku se také o dítě začínají v dobrém slova smyslu zajímat tatínci. Do této chvíle to pro ně bylo jen pěkné miminko, ale nyní už dítě rozumí některým pokynům a otce to motivuje k větší aktivitě.

Kolem druhého roku se děti **velmi často vztekají**. Není to známka poruchy, nebo špatné výchovy, ale posunu v rozvoji osobnosti. Většinou si tuto situaci my dospělí zavínáme sami, protože zrovna moc spěcháme, nebo nechceme dítěti vysvětlovat, proč něco nemůže. Začneme na dítě křičet a tím v něm ještě více podporujeme pocit, ve kterém se samo zatím nevyzná. Nemá smysl dítě trestat za to, že se vzteká, ale pokusit se zjistit, nebo se ho dokonce zeptat proč se vzteká a čemu nerozumí.

Období vzdoru se samozřejmě nevyhneme, ale můžeme napomoci jeho hladšímu průběhu, když se při vztekání dítěte uvědomíme, že se dítě právě ztrácí samo v sobě a potřebuje nějaký čas, aby obdrženou informaci vstřebalo.

Dítě **se učí společenským pravidlům** postupně, nelze jej zahltit jeden den množstvím informací a doufat, že si vše vzalo k srdci, to zkrátka není v jeho silách.

Důležitým krokem je v tomto případě **opakování, nebo rituál**. V případě, že nechceme, aby dítě bez rozhlédnutí běhalo do silnice, měli bychom ho k našemu záměru vést již od prvních krůčků. I přesto, že je dítě malé, vnímá co se děje kolem něj a napodobuje většinou to, co dělá dospělý. Pokud se tedy pokaždé, když vedeme dítě za ruku, zastavíme u přechodu a budeme zdůrazňovat, že se rozhlédneme-dítě si tento jev zafixuje a je pravděpodobné, že tak bude činit i v případě, že ho nepovede dospělý. Pokud ale budeme neustále pospíchat a budeme hekticky přebíhat tramvajové koleje s vlajícím dítětem na ruce a probíhat řadou aut, jen těžko dítě pochopí, že má najednou zastavit a rozhlédnout se. Přirozeně se v takové chvíli vzteká, protože nerozumí, proč by mělo stát, když maminka ani teta se na přechodu nezastavují a nečekají na zelenou. Začne se ošívát a nejspíš se bude snažit dostat na druhou stranu za každou cenu.

²⁶ V praxi tak věta zní např.: Zítra jsme byly s maminkou v zoo a včera přijede babička.

Stejně je to i s používáním digitálních technologií. Pokud dítěti dáme pokaždé v čekárně u lékaře, nebo ve frontě na poště mobil či tablet, nemůžeme se divit, že ho po nás dítě při každé další návštěvě vyžaduje.

Obrázek 4 Dítě napodobující rodiče s telefonem

2.2.2 Specifika dětí od 3 do 6 let

ŘEČ

Vývoj řeči je opravdu individuální u každého jedince a záleží stejně tak **na podnětném prostředí**, které dítěti nabídneme, jako na fyziologickém vývoji. Odchylky v tomto věku bývají velmi viditelné. Především u dětí, které mají staršího sourozence, bývá jejich jazykový vývoj značně urychlený.

Zpravidla je však dítě schopno při nástupu do školky vzájemně **komunikovat s vrstevníky**, tvořit věty, zvládne vyprávět prožitý příběh a předat zprávu. Velmi rádo hraje **hru v roli**, stejně tak jako je schopné se zaposlouchat do příběhu přednesu z knihy nebo audiozáznamu a na základě toho zakreslit svůj dojem na papír. Při dovršení třetího roku už **lze rozeznat některé zhoršující se odchylky** od běžného řečového vývoje. Rodiče by tento vývoj měli sledovat společně se svým pediatrem a postupovat podle doporučení lékaře. Mnohdy je nutné, aby dítěti pomohl **Logoped**. Běžnou praxí však je, že se dítě k tomuto odborníkovi dostává až skrze doporučení učitele v mateřské škole, protože rodič se tím do té doby nijak nezabývá. Rodič v tomto ohledu spoléhá na školku, která sice dovede dítě více rozvinout jak vlivem množství vrstevníků, tak svoji odborností, ale na druhou stranu v množství dětí o které se snaží pečovat, není možné zachytit každý nešvar včas. Rodič zná své dítě nejlépe, a proto si velmi snadno všimne, pokud je něco jinak.

Pokud se děti setkávají se svými vrstevníky, má to na ně velice pozitivní dopad. Rozvíjí totiž jednak svoje komunikační schopnosti se schopností empatie, a také zkušenosti pro řešení sociálních a společenských problémů v budoucnosti.

MOTORIKA

Pohyb je v tomto věku přirozenou potřebou dítěte. **Lépe koordinuje své pohyby. Hrubá motorika** se neustále zlepšuje a zdokonaluje. Dítě je velmi hbité a dokáže již provádět pohyby ladným a obratným způsobem. Dokáže skákat po jedné noze, i když ještě ne dlouho, Velký posun přichází v oblasti vývoje jemné motoriky. Kdy dítě manipuluje s čím dál tím menšími předměty, například korálky, čímž posiluje svoji schopnost uchopit i drobné předměty. Kresba se vyvíjí z čmáranic k hlavonožcům a dítě prostřednictvím ovládání svého těla získává důvěru v sebe samého. Dítě s **nedostatečně rozvinutými**

pohybovými dovednostmi má sklony stranit se lidí, což může následně vést k výchovným a socializačním potížím. Neupevní-li si dítě koordinované pohybové návyky v oblasti hrubé motoriky v rané fázi svého vývoje, v pozdějších letech pro ně bude zvládnutí těchto dovedností obtížnější. (Dvořáková, H., přednášky Pohybové aktivity v raném dětství, 2017)

MYŠLENÍ

Pokud bych měla určit úroveň kognitivního vývoje, opět podle Piagetovy teorie, nazvu toto období **symbolickým stádiem před pojmovým**. Třetí rok je však pro přechod do této fáze zlomový. Teprve kolem 4 roku, můžeme u dítěte pozorovat typické znaky, jako je **vedení rozhovoru** o nějaké konkrétní věci či události prostřednictvím symbolů, které si k nim dítě přiřadí. Zpracovává zážitky, které dále rozvíjí v prostoru své fantazie. Dítě **dokáže** použít to, co má právě po ruce a **přetvořit to v cokoliv jiného** (Telefonuje s botou, vaří omáčky a polévky na dětském pískovišti a rádo je prezentuje).

Rodiče, **pozor na nudu**, může se Vám hodit. Když se dítě nudí, rodiče to považují za něco nežádaného. Pravdou ale je, že když má dítě možnost nudit se, zvládne vymyslet skrze svoji fantazii něco nového, nebo si prostřednictvím volné hry vybere samo nějaký objekt zájmu. Jednoznačně nechme dítě čas od času nudit a budeme pozorovat jeho smýšlení.

Podstatné je, že jeho smýšlení je již na takové úrovni, že je **schopno zařazovat podněty do tříd a** postupně mezi sebou **porovnávat**. Zároveň se však mozek teprve připravuje na relevantní porovnávání. Pro dítě je zpočátku v tomto věku v každé kategorii zástupce, který existuje pouze jeden. Pokud vidí na ulici dalmatina, je přesvědčeno, že když potká zítra v jiném městě také dalmatina, jedná se o toho samého.

Dítě v tomto věku také **nerozlišuje technologie online a offline**. Což je dobré zjištění pro nás. Můžeme dítěti pustit v případě domluvy pohádku z offline zdroje a nemusíme se tak obávat nevhodných reklam a obsahů.

2.3 Digitální gramotnost

Definice tohoto pojmu se objevuje v dokumentu Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020 a zní: „*Klíčové kompetence jako soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jedinec potřebuje, aby využil digitální technologie a digitální média k činnosti, jako je: řešení úkolů, komunikace a nakládání s informacemi, řešení problémů, spolupráce, vytváření a sdílení obsahu a budování znalosti. Tyto kompetence uplatňuje při práci a v zaměstnání ve volnočasových aktivitách k učení a osobnímu růstu i při zajišťování svých životních potřeb a to efektivně, přiměřeně k zamýšlenému či danému účelu, kriticky, samostatně, pružně a eticky*“. Ovládání digitální gramotnosti dospělými je předpokladem pro dobrou výchovu dětí. Pokud sám rodič není digitálně gramotný, nemůže dítěti poskytnout potřebnou podporu v této oblasti. (MŠMT, Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020, 2014, str. 13)

Digitální gramotnost má tři základní složky:

-nejznámější je **složka „kompetenční“** (umět), která se týká především praktických dovedností a schopností efektivně a smysluplně ovládat a užívat digitální technologie (nejen počítače),

-méně známou a silně přehlíženou složkou **je složka „motivační“** (chtít), která souvisí hlavně s postojem k digitálním technologiím,

-a velice důležitá **složka „strategická“** (chápat), která představuje především teoretické znalosti a praktické zkušenosti, které jsou potřebné k pochopení souvislostí, smyslu, rizik a možností digitálních technologií. (EU, Digislovník. Součástí projektu Digitální strategie 2020)²⁷

Základním předpokladem pro rozvoj digitální gramotnosti je přístup k digitálním technologiím. Původně se digitální gramotnost soustředila na využívání samotných počítačů, nyní se však její zaměření posunulo směrem k využívání digitálních sítí včetně internetu. Digitální gramotnost nenahrazuje tradiční formy gramotnosti, ale staví na nich. Lidé využívají digitálních médií pro široké spektrum činností: ke zkoumání, sociálním kontaktům, tvorbě a dnešní děti i k učení.

²⁷ Tištěná příručka. Dostupné také online na www.portaldigi.cz

2.3.1 Současný stav digitální gramotnosti

„Digitální gramotnost je těsně spjatá se schopností využívat ICT k různým aktivitám, jejichž intenzita užívání se rychle vyvíjí (např. v oblasti sociálních sítí nebo internetového bankovníctví) a nabývá na důležitosti rutinní bezpečnostní návyky pohybu v kyberprostoru (např. používání antivirového programu, dvoufázové ověřování, změna hesla, nepoužívají výchozích hesel)“. (MPSV. Digitální gramotnost. Medián. 2017)

Digitální gramotnost souvisí v první řadě s věkem, ale také, se socioekonomickým postavením domácnosti. Ohroženými skupinami jsou tak senioři a lidé žijící na hranici chudoby a sociálního vyloučení a zejména ti, kteří ani ve svém okolí nemají někoho, na koho by se v případě mohli obrátit (a jsou tak zcela izolováni).

V celkovém pohledu lze konstatovat, že digitální gramotnost v ČR dosahuje zhruba průměru zemí EU či OECD, výrazněji zaostáváme v oblasti e-governmentu.

Stejně jako v zahraničí, i u nás jsou specifické skupiny výrazněji ohroženy. Digitální vyloučení částečně kopíruje dřívější linii nerovností a může ji prohlubovat.

Lidé s absencí digitální gramotnosti mají horší přístup k informacím a vzdělání. Jako důvod vlastního digitálního vyloučení lidé uvádějí neznalost, nemožnost přístupu k ICT technologiím nebo nezájem o ně a jejich vnímaná neužitečnost.

Vzdělávání v oblasti digitální gramotnosti je v ČR definované Rámcovým vzdělávacím programem již od prvního stupně základní školy.

Hlavním problémem ovšem je, že učitelé, kteří jsou při výuce klíčovými aktéry, nejsou adekvátně připravováni. Na pedagogických školách není výuka digitální gramotnosti zavedena, a to ani v teoretické ani praktické rovině a stávající programy pro přípravu učitelů nereflektují zařazení oblasti ICT do RVP ZV.

V ČR na rozdíl od jiných zemí neexistuje garant nebo rozsáhlý centralizovaný projekt, který by s mimoškolní výukou různých sociálních a věkových skupin systematicky pracoval a zodpovědnost je rozdělena mezi instituce.²⁸

²⁸ Text inspirován příručkou Digitální strategie 2020(MŠMT)

2.4 Dospělý jako mentor digitální technologie

2.4.1 Rodič

Rodičovství v digitálně zaplaveném světě představuje dilema pro mnoho matek i otců. Přístup k technologiím má každý z dospělých nastavený jinak. V roli rodiče je tento přístup pro dítě zásadní, jelikož si ho od něj dítě do určité doby přejímá.

Když je dítě malé, musíme mu nabízet různé možnosti aktivit a podnětů, aby se aktivizoval jeho mozek a nezlenivěl. Dítě kolem třetího roku už však něco málo zažilo a už je schopné pracovat s fantazií na své úrovni. Spojuje svoje dosavadní zážitky do nových příběhů. Aby k tomu mohlo dojít, dítě potřebuje čas.

Možná to zní legračně, dítě má přeci čas pořád-nemá žádné starosti ani povinnosti. Jenže v poslední době je velmi oblíbené děti zaměstnat a naprogramovat mu celé dny. Rodič má pocit, že musí dítě za každou cenu zabavit, vymyslet mu program a to nejlépe vzdělávací. Pokud zrovna nemá kroužek angličtiny nebo tanečky, odvezou ho do koutku plného dětí a barevných hraček, nebo mu pustí pohádku v televizi, aby se dítko náhodou nezačalo nudit, nebo se nedej bože- ptát. Neustále se někde sebezdokonalují a dítěti tak zcela vymizel prostor, kde by se mohlo chvíli samo rozhodnout, s čím si bude hrát, nebo zda si vůbec hrát nechce. Dítě totiž přišlo o tzv. volnou hru. *„Pro nás dospělé je někdy dítě předškolního věku po všech stránkách nevyspělé, nedokonalé, nechce se nám dokonce ani věřit, že si dovede hrát a že to má nějaký smysl. Dodnes to bývá prostor pro hru některých dětí a pro „smysluplnou činnost“ jiných, které si v době volné hry cosi dokončují nebo připravují.“* (Kořátková, 2005, str. 16)

Velmi častým jevem se v dnešní době stává, že si rodina v dnešní uspěchané době konečně vymezí společný čas a vydá se na společný oběd. Po příchodu do restaurace se však každý z nich rozhlédne a nakonec sáhne do kapsy a kabelky pro telefon či dítěti pro tablet. Proč tomu tak je?

Domnívám se, že rodina očekávala zábavu, nebo možná nějakou senzaci či novinku, která se objeví na jejich displejích, pokaždé když se ho jen dotknou. Objeví se sama! Nemusí nic říkat, nic dělat- jejich zařízení je naprogramované tak, že pro ně má vždy něco nového, úžasného, něco co je jisto jistě bude bavit. Zatímco v restauraci sedí s lidmi, které znají. S dětmi se kterými jsou každý den, se sourozenci se kterými sdílí pokoj, s rodiči, kteří mluví

jen o práci. Jsou zřejmě přesvědčeni, že by se nic nového o svých blízkých nedozvěděli. Kdyby totiž měli něco zajímavého na jazyku, zajisté by to s ostatními sdíleli, například na sociálních sítích. Děti jsou v tu chvíli trochu v nevýhodě.

Malé dítě dá přirozeně vždy přednost sociálnímu kontaktu s dospělým před digitální technologií, ale pokud dospělé vidí stále s telefonem, nebo počítačem má pocit, že to musí být něco velmi zajímavého a jedinečného, když tomu dospělí věnují tolik času a naléhavosti.

2.4.1.1 Institucionální činitel

“Učitelé, jsou bezesporu klíčovými aktéry, kteří implementují digitální technologie do školního vzdělávání a kteří mohou realizovat jejich potenciál přímo ve výuce”. (MŠMT, Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020, 2014, str. 7)

Každý z nás si vzpomene minimálně na jednoho ze svých učitelů. Ať už je to milá učitelka ze školky nebo přísný učitel ze střední, který nás motivoval k lepším výsledkům u maturity. V případě, že by učitelé nahradily Ipady a počítače, bylo by tomu tak? Vzpomínali bychom s úsměvem na tváři na nějaký skvělý program, který nás procvičoval v matematice? Jsem přesvědčená, že ne a že role učitele je napříč dokonalosti současných technologií nenahraditelná.. Emoce, které s námi učitel prožívá při úspěchu i nezdaru nám zkrátka technologie nenabízí.

Učitelé mateřských škol dnes běžně kromě předškoláků, dostávají na starost i děti, mladší tří let. Umožnila to tak novela zákona, která ovšem dle mého názoru nedomyslela mnoho praktických detailů, se kterými se teď učitelé nově potýkají.

Jedním z diskutovaných témat je i zařazení nácviku digitálně technologické pregramotnosti a obecně využívání digitálních technologií dětmi předškolního věku.

I přesto, že skupina učitelů, není moji hlavní cílovou skupinou pro tuto práci, chtěla jsem zde zmínit alespoň několik poznatků, které s výchovou malých dětí v této oblasti úzce souvisí.

Dnes již ve většině mateřských zařízení najdeme alespoň některý z technologických výtvarných. Otázkou je, zdali je na práci s ním učitel připraven, respektive zda je sám dostatečně digitálně gramotný, aby mohl dítě správně formovat a dále vzdělávat.

Podstatným úkolem učitele je zaujímat pokud možno neextrémní stanovisko a být otevřený novým možnostem. To platí obecně a v oblasti nových technologií speciálně. Učitel by měl být v obraze a to i v případě, že jeho osobní přesvědčení je v rozporu s objektivním názorem na tento jev. Existuje mnoho institucí, které učitelům nabízí kurzy a přednášky s touto tematikou.

Nejběžnějším z digitálních vybavení mateřských škol je rádio a televize.

Při pouštění audio pohádek, by měl učitel brát na zřetel, jak staré děti ve třídě má, a pečlivě vybírat text, aby nebyl pro menší děti moc složitý.

Velmi časté je také pouštění anglických textů, které mají dítě jazykově rozvíjet. Rodiče jsou samozřejmě takovou nabídkou nekriticky nadšeni, ale jako učitelé bychom měli dbát hlavně na kvalitu nahrávky, jelikož špatně namluvený audio záznam, může dítěti více uškodit než pomoci. Dítě si odposlouchá přízvuk, a pokud ho učitel včas neopraví, dítě si zafixuje tento špatný tvar slova a bude mít tendenci ho opakovat.

U televize je pak třeba myslet na vhodný výběr obsahu. Je sice jednoduché pustit dětem po obědě oblíbenou animovanou pohádku, ale měla by být zvolena s ohledem na věk všech zúčastněných dětí.

Některé školky disponují dokonce interaktivní tabulí, počítačem a ty nejmodernější - většinou soukromé- mají mezi svým vybavením tablety.

Někteří rodiče jsou nadšeni, že po nich dítě alespoň nechce tablet doma, na druhou stranu se domnívám, že konkrétně tablet pro děti ve větší skupině vyvolá více dohadů, než pozitivních pocitů. Ve školce by se děti měli především socializovat s ostatními vrstevníky a objevovat možnosti komunikace všemi směry.

Vliv médií na děti způsobuje, že mají osvojený jiný způsob chápání světa. Dle výzkumů v oblasti spokojenosti Pedagogů se vzdělávacími programy jednotlivých škol je vliv médií jedním z nejvíce negovaných témat. Jedná se samozřejmě především o služebně starší učitele, kteří si s médii tak nerozumí a způsob jejich chápání se rozchází s tím dětským. Z přednášek o informačních technologiích na pedagogické fakultě mám poznamenaný termín „Sítová generace“, která se vyznačuje tím, že jsou ji tradiční vzdělávací metody cizí a upřednostňuje moderní přístupy a integraci moderních technologií.

Osobně jsem se s takovým případem setkala ve školce, kde děti měli připravit krátké divadlo s jednoduchými texty. Jeden pětiletý chlapec po chvilce vyřkl, že ho to nebaví a že si text klidně nahraje k tatínkovi do telefonu a pak nám to na besídce pustí. Samozřejmě tím strhl i ostatní děti, které se přestali soustředit a začali vymýšlet, jak to udělají, aby nemuseli na besídku nacvičovat. Já jako učitel jsem se v tu chvíli cítila zaskočena, a pokud si dobře vzpomínám, nevěděla jsem jak zareagovat. Dítě jsem nemohla potrestat za to, že je přirozeně reaguje s ohledem na dobu, ve které vyrůstá. Technologie nám v tomto směru totiž opravdu nabízejí nekonečně mnoho možností a zjednodušení. Jakkoliv se to zdá složité, dítě je třeba vést a vhodně motivovat k myšlence, že není vždy výhodou něco zjednodušit a to ani v situaci, kdy máme k dispozici technologie

2.4.2 Výchovné styly a přístupy

Tato stručná kapitola bude shrnutím nejběžnějších způsobů/stylů výchovy, které můžeme ve svém okolí vidět. Existuje mnoho výkladů těchto způsobů, pro tuto práci jsem si zvolila přehledný model od K. Lewina, který jsme často probírali v přednáškách Sociologie výchovy a školy na Pedagogické fakultě. Abych mohla popisovat výchovné styly, nejprve upřesním co přesně si představit pod slovem výchova. Výchova je dle mého názoru primárně prostředek socializace²⁹ jedince, kterým působí rodič na dítě s cílem dosáhnout jeho pozitivního vývoje.

V průběhu historie se názor na výchovu velmi proměnil. Někteří filozofové (Platon, J. Locke a další) vyslovili hypotézu, že dítě se rodí jako „tabula rasa“ nepopsaná tabule a je tedy zcela tvárné a ovlivnitelné výchovou. Za nejdůležitější tito autoři považovali dětskou zkušenost, která formuje naše chování. Oproti tomu jiní autoři například Sigmund Freud tvrdí, že dítě je vybaveno instinkty a touhami, které se snaží naplňovat bez ohledu na okolí. Největší vliv má dle jeho názoru dědičnost. Moje domněnka je zhruba na pomezí mezi těmito hypotézami, jelikož vychovávám dvojčata, která jsou dobrým pozorovacím vzorkem pro tyto studie. I přesto, že se obě narodila ve stejný den, a měli stejné prenatální podmínky, je každé zcela odlišné. Nejde jen o povahu, ve které se mimo jiné ani trochu nepodobají, ale jde i o odlišný způsob přístupu, který na ně platí. Zastávám tedy názor, že člověk se rodí s určitými genetickými předpoklady, ale zároveň po narození vnímá svět každý jiným způsobem a jinak na podněty i reaguje.

²⁹ Socializace. Proces osvojování si pravidel chování, názorů, postojů a systémů hodnot s cílem zařadit se jako plnohodnotný člen do společnosti. Socializace začíná primárně v rodině a dále pokračuje v každém novém prostředí, do kterého je dítě uvedeno. (Z přednášek Vývojové psychologie, Pedagogická fakulta, 2017)

2.1.1.1

Kategorie výchovných stylů

Základní klasifikace pro výchovné styly je rozdělena na tři kategorie.

1. **Autokratický** (autoritativní) zde je kladen důraz na bezpodmínečnou poslušnost, podřízení dítěte dospělému, plnění příkazů bez přípustitelných diskuzí a zákazy
2. **Demokratický nebo také Integrační.** Jak už název sám napovídá, jedná se o respektování dítěte jako individuální bytosti, která má právo rozhodovat o sobě a svých činech, ale také musí respektovat společností uznávaná pravidla. Rodiče jsou zde v přátelské pozici jako partneři, kteří kladou důraz na spolupráci a společnou komunikaci.
3. **Liberální** výchovný styl se vyznačuje největší volností výchovy, bez omezování dítěte. Rodič je pro dítě rovným kamarádem. Dítě si vytváří vlastní pravidla, která může individuálně měnit.

Ve společnosti dětí se občas setkáváme i s nevhodnými výchovnými styly. Mezi ně patří:

Rozmazlující styl- Rodič vyhoví každému přání dítě, protože má pocit, že si to dítě zaslouží

Zavrhující styl- takový rodič dítě odmítá jakkoliv respektovat. Ve společnosti o něm však mluví jako ostatní.

Hyper protektivní styl- nadměrně starostlivý rodič, který dítě maximálně ochraňuje. Velmi často dítěti brání v přirozeném rozvoji, protože se o něj bojí. Často se objevuje u starších rodičů, nebo u rodičů s tzv. Vymodleným dítětem.

Rodič perfekcionista- touha po dokonalosti a perfektním výkonu v domácnosti i ve škole. Na dítě jsou rodičem kladeny požadavky, které jsou obtížně splnitelné.

Nedůsledný rodič- kolísání mezi volností a velkou přísností. Tento styl se často vyskytuje u rozvedených rodičů, nebo v prostředí s nejednotným názorem na výchovu dětí.

Zanedbávající, týrající styl- poslední ze stylů je jednoznačně pro dítě nejvíce ohrožující, jeho definici není třeba přidávat, jelikož je zřejmá z názvu.

Názory na výchovu se měnili se změnami ve společnosti, průmyslovým rozvojem, demokratizací a pod dalšími vlivy. Ve druhé polovině 19. Století, byly děti vychovávány především k poslušnosti, která přetrvávala po celý život. Jednalo se převážně o příkazy a tresty. Počátkem 20. Století přišla výrazná změna, kdy rodiče přestali věřit v sílu autoritářské výchovy. Stále požadovali určitou míru poslušnosti, ale ne za cenu násilí a příkazů. Od poloviny 20. Století již poslušnost nebyla důležitým výsledkem výchovy. Děti se učí pravidlům, řádu a pořádku, který stanovuje autorita. Později pojem dítěte znamenal individuální osobnost s iniciativou ve vlastním vývoji.

Na změny v pohledu na výchovu má také vliv proměny vnímání rodiny jako takové.

Dříve rodina zajišťovala především ekonomickou funkci a společenskou, dnes funkční rodina nabízí dítěti hlavně emocionální zázemí, které ho chrání před nástrahami moderního světa. Vzhledem k množství dostupných informací a především k záporným informacím z médií je dnes mnoho rodičů zmatených a bezradných.

Nejsou si jisti tím, jak správně vychovávat své děti, jaký výchovný přístup zvolit a zda jim v něčem bránit. Nepředává se již generační zkušenost, která byla do určité míry opěrným bodem pro každou rodinu.

3 NÁVRH OPATŘENÍ DĚTSKÉ DIGITÁLNÍ GRAMOTNOSTI

3.1 Výzkumné cíle a hypotézy

3.1.1 Výzkumný problém

Jako výzkumný problém jsem si zvolila zmapování a prozkoumání vlivu digitálních technologií na děti předškolního věku a to v mém blízkém okolí, ve vybrané literatuře a výsledcích několika studií.

3.1.2 Cíle diplomové práce

Fakt, že jsou technologie všude kolem nás, jsou součástí našich dní i rodin a jejich vliv na nás i naše děti je větší než mnohdy dokážeme zvládnout, zajisté všichni dobře víme. Cílem práce tedy není statistický výzkum, k získání tvrdých dat, který by odkazoval na procenta a grafy poukazující na množství nešťastných rodičů, nebo naopak stoupající diagramy šťastných reklamních direktorů. Při zkoumání tématu a rozhovorech s okolím jsem vycítila poptávku po radě, pomoci či návodu, který by rodič mohl použít ve chvíli, kdy si sám není jistý, zda je daná aktivita vhodná pro jeho dítě nebo jak má dítěti vysvětlit, že to či ono nesmí používat a proč.

Hlavním cílem diplomové práce je vytvoření vhodných opatření pro zvládnutí a využívání současné povahy digitálních médií dětmi a jejich rodiči.

3.1.3 Dílčí cíle

- Zjistit, jaké technologie využíváme my a naše děti.
- Kdy technologie začínají děti používat.
- Jaké konkrétní vlivy mají technologie na děti.
- Jaká jsou specifika dítěte předškolního věku.

3.1.4 Hypotézy

2.1.1.2 Hypotéza 1

Domnívám se, že je třeba děti vzdělávat a rozvíjet v oblasti digitální gramotnosti již od raného věku a že nestačí začít dítě korigovat až v situaci, kdy už projevuje agresi nebo nevůli, když se má některého z médií vzdát a věnovat se jiné činnosti. Velmi důležitá je také sebereflexe, kterou rodič často neprovádí a přitom dítě sleduje a učí se špatné návyky právě od něj.

2.1.1.3 Hypotéza 2

Je možné, že lze nastavit obecně platná pravidla ve vztahu k digitálním technologiím, která by byla aplikovatelná na všechny děti do věku 6 let i starší, bez ohledu na sociokulturní status. Tyto pravidla jsou k dispozici na speciálním portále, který se zabývá vztahem digitálních technologií s dětmi.

2.1.1.4 Hypotéza 3

Domnívám se, že Společnost/rodiče, mají zájem o to, jaký obsah jejich dítě prostřednictvím digitálních zařízení sleduje a jak na něj působí. Snaží se v tomto ohledu konat dle svých možností a vyhledávají různé zdroje informací, které souvisí s tématem.

3.2 Metody a získání dat

Při realizaci diplomové práce jsem spojila hned několik metod. Původní metodou bylo, vytvoření dotazníkového šetření, které by zmapovalo problematiku digitálních technologií v mém okolí. Dotazníková metoda je určena pro získávání hromadných údajů od velkého množství respondentů v poměrně krátkém časovém úseku. Vytvořila jsem strukturovaný dotazník, který jsem dávala k vyplnění rodičům dětí předškolního věku, a několika osob, které o děti tohoto věku pečují.

Zároveň jsem se při předávání dotazníků, prostřednictvím osobního dotazování respondentů, dostávala k detailnějším informacím a konkrétním příběhům, které pro mě byly v mnohém inspirací a motivací zabývat se touto problematikou dál. Samozřejmě tato metoda dotazování je časově náročnější a její výsledky mohou zkreslovat subjektivní pocity ze samotného rozhovoru.

Při hlubším zkoumání tématu jsem se dostala k mnoha materiálům, která tyto data už obsahovala. V tu chvíli se mi jevil mnou započatý výzkum jako nepodstatný, jelikož jsem natrefila na výzkumy a studie, která obsahovala mnohem větší vzorek respondentů, než jsem do té doby měla k dispozici já. Můj zájem o shánění dalších respondentů vymizel.

Rozhodla jsem se, že svůj výzkum pozastavím a budu ve své práci dále vycházet z již existujících dat. Zároveň mi ale tento dnes nazvaný „pilotní výzkum“ umožnil otevřít oči, a nasměroval mě k samotnému cíli diplomové práce. (viz. Pilotní výzkum)

Dalšími metodami pro získání zásadních dat bylo prostudování odborné literatury. Některé texty byly v češtině a některé v angličtině. K anglickým textům, bych ráda podotkla jen malou poznámku. U tohoto zdroje se mi bohužel nepodařilo vždy zaznamenat konkrétní citaci a přesnou stranu. Avšak myšlenka z tohoto zdroje pocházející je vždy řádně označena jménem autora a názvem díla³⁰. Případně dohledání takové myšlenky je bezpochyby možné, i když s poněkud větším úsilím. Tyto texty jsem pročetla převážně při mém pobytu v zahraničí a nebyla jsem si ještě zcela jista, zda konkrétní použiju, jako jeden z výchozích zdrojů. Poznamenávala jsem si jen bokem některé zajímavé úvahy a body, které mě v průběhu četby zaujaly.

³⁰ Konkrétně se jedná o text knihy: Toxic Childhood od americké autorky Sue Palmer a také myšlenky z originálního textu eseje: Marc Prensky. Digital Natives and Imigrants

Záměrem ve výběru zdrojů byl, aby se nezaujímal pouze jeden pohled na toto téma, ale pokoušela jsem se o výběr autorů, kteří jsou názorově odlišní. Jako autora, který na technologie nahlíží více negativním způsobem, a varuje před jejich vlivem napříč svým dílem jsem zvolila Manfreda Spitzera, který mne zaujal mnoha podloženými fakty a šokujícími historickými konotacemi digitálních technologií. Jako úplný opak mohu uvést autorku Yaldu Uhlsovou, která se snaží jako praktik a rodič přistupovat k digitálním technologiím jako něco co existuje a co její i ostatní děti využívají. Snaží se s dětmi o nastavení pravidel, ale nestaví tyto technologie do pozice dětského tabu.

Stejně tak autor Marc Prensky, který je technologiemi doslova fascinován. Nedá se říci, že by je vyloženě dětem doporučoval, zajisté ne té nejmladší věkové skupině, ale ve svém eseji poukazuje přímo na problematiku digitální gramotnosti dospělých, kteří nejsou schopni předávat svoji zkušenost, a děti v této oblasti vzdělávat. Upozorňuje na to, že děti, které se do této doby narodily, nemohou respektovat dospělé, kteří s těmito technologiemi neumí zacházet a naplno je využívat. Vzdělávací systém dle jeho názoru potřebuje reformu, protože současné děti jsou zvyklé přijímat nejlépe informace právě skrze zmíněná média. Svými vyhraněnými teoriemi se samozřejmě autor dostává do podobné pozice jako Spitzer se svou digitální demencí.

Jako poslední zmíním americkou psycholožku Sue Palmer, která ve svých knihách upozorňuje nejen na negativní vlivy technologií, ale také na všechny ostatní negativní vlivy dnešního moderního světa směrem k dětem. Zároveň však nabízí jejich nápravu, kterou samozřejmě nejčastěji hledá v reálném světě. Její kniha *Toxic Childhood* je dozajista bestsellem v kategorii knih zaměřující se na výchovu dětí a její zvládání.

3.2.1 Pilotní výzkum

Jak jsem již zmínila v předchozích odstavcích, původním úmyslem při tvorbě koncepce diplomové práce bylo vytvoření strukturovaného dotazníku a uskutečnění výzkumného šetření, které by mi ukázalo aktuální stav využívání technologií malými dětmi.

Při vytváření dotazníku jsem se zaměřovala jednak na typy digitálních zařízení, které se v jednotlivých domácnostech nachází, konkrétní zařízení využívané dětmi z výzkumného vzorku a také na zjištění reálného času, který děti u zařízení tráví. Ve směru k rodičům jsem se dále zaměřila na systém rodičovské kontroly dětí a jejich času s technologiemi, znalost obsahu dětských pořadů a také jsem položila otázku, která ověřovala - jak se domnívají, že na děti technologie působí.

Ukázku dotazníku, který jsem rodičům a pečujícím osobám nabízela, příkládám na konci diplomové práce jako jednu z příloh a jeho zhodnocení, byť není samotným plněním praktické části, příkládám zde v pod kategorií metod a získávání zdrojů a to z důvodu, že jeho průběžný výsledek, mi dopomohl ujasnit si zacílení a rozvinout metody dalšího sbírání dat. Dále tedy uvádím jednotlivé otázky se záznamem odpovědí a stručným komentářem.

Výzkumným vzorkem byly rodiče-převážně matky, chůvy a jiné osoby, které sousledně pečují minimálně o jedno dítě do věku 6 let. Z osobního dotazování jsem vyvodila závěr, že nejčtenější věk dítěte v dotazovaných rodinách je 2-4 roky a nejběžnější počet dětí rodině jsou dvě, přičemž jsou od sebe věkově vzdáleni nejčastěji tři roky. Počet respondentů byl v den zapsání těchto výsledků 195, přičemž všichni pobývají trvalým bydlištěm v hlavním městě Praha.

Otázka č. 1

Otázka č. 1						
	tablet	mobil	televize	počítač	dvd	projektor
Jaké digitální technologie se nachází u Vás v domácnosti?	122	193	189	169	27	14

Dle tohoto dotazníkového šetření má téměř každá dotazovaná rodina v domácnosti televizi, ale ještě mnohem čtenější je vlastnictví mobilního telefonu. Nejméně rozšířeným médiem je projektor, který vlastní pouze 14 domácností. Velmi zajímavý je také fakt, že z rodin vlivem nových dotykových médií a internetu vymizeli DVD přehrávače, které ve své době stejným způsobem vytlačili VIDEO KAZETY.

Otázka č. 2

Otázka č. 2						
	tablet	mobil	televize	počítač	dvd	projektor
Jáké z těchto technologií využívají Vaše děti mladší 3 let?	111	72	178	19	12	9

U této otázky bylo možné označit více správných odpovědí. Děti mladší tří let, nejčastěji využívají televizi, což se mimo jiné shoduje s výsledky větších studií, které blíže zmiňuji v samotném textu DP. Stejně tak velmi často využívají tablet, který jsou schopni již kolem jednoho roku schopně a plnohodnotně ovládat. Z osobních rozhovorů vyplývá, že téměř všechny rodiny, které vlastní projektor, nepozorují u dětí negativní vlivy spojené s užíváním digitálních technologií, jako je agrese, či porucha pozornosti. Domnívám se, že je to způsobené několika faktory. Jednak nenamáhají oči sledováním podsvíceného displeje a především zde nemohou měnit průběžně děj a obsah, jelikož rodič navolí na zařízení například pohádku a dítě při sledování neruší množství ovládacích prvků ani postranní lišta s nabídkou dalších pohádek, jako je tomu na tabletu. Rodiče na dětech odpozovali, že se více soustředí na obsah a děj a méně odbíhají k jiným činnostem

Otázka č. 3

Otázka č. 3						
	ano	ne	někdy			
Jste vy jako rodič, případně jiná dospělá osoba přítomna v okamžiku kdy některé z uvedených médií dítě používá?	98	22	75			

U této otázky jsem dle mého názoru narazila na nepravdivá tvrzení v případě vyplnění dotazníku. Z výsledku sice vyplývá, že více rodičů sleduje obsah média spolu s dítětem, ale v rámci osobního dotazování již tak přesvědčiví nebyli. Pouze 22 rodičů přímo přiznalo, že většinou nejsou přítomni okamžiku, kdy dítě využívá některé z technologií. Pro mě z tohoto sporného výsledku plyne poučení, že příště musím otázku jinak formulovat, nebo jí případně dát v jiném pořadí, aby rodič neměl pocit, že musí odpovědět „společensky“ správně.

Otázka č. 4

Otázka č. 4						
	tablet	mobil	televize	počítač	dvd	projektor
U kterého z uvedených médií tráví dítě nejvíce času?	101	9	65	11	1	8

Vzhledem k tomu, že u respondentů v domácnosti se nejčastěji nacházely děti dvou až čtyřleté, nebylo pro mě překvapením, že nejvíce využívaným zařízením je tablet, které je dítě schopno samo ovládat a zároveň ho rodič většinou nemá potřebu současně využívat tak jako je tomu třeba u mobilního telefonu. Obecně se dá říci, že dítě tráví nejvíce času s takovým médiem, které umí ovládat, ale především, které mu rodič nabídne či zapůjčí. Toto zjištění navazuje opět na text v DP, kde mluvím o tom, že dítě nechce užívat technologii jako takovou, je pro něj důležitý jen obsah, který ho musí bavit a zajímat. Pokud by rodič dítěti dával na hraní psací stroj, domnívám se, že ho bude dítě zkoumat a užívat se stejným nadšením jako třeba tablet.

Otázka č. 5

Otázka č. 5						
	0-0,5 hod	0,5-1hod	1-2hod	2-3 hod	3-4 hod	4 a více
Kolik hodin denně tráví dítě užíváním digitálních technologií?	8	5	102	62	14	4

Na první pohled by se mohlo zdát, že je výsledek této otázky utěšující. Nejvíce respondentů totiž odpovědělo, že se jejich dítě věnuje digitálním technologiím jednu až dvě hodiny denně. Pokud ale vezmeme v potaz nejčastější věk dětí u respondentů a nejčastější doporučení všech lékařů a psychologů, že dítě do tří let by se nemělo technologiemi vůbec zabývat, je tento výsledek spíše znepokojující. Nejběžněji tedy vzorek uváděl čas mezi 1 až 3 hodinami denně. Čtyři z dotazovaných uvedli, že se jejich ratolest věnuje digitálním zařízení více než 4 hodiny denně a nutno podotknout, že dva z nich měli dítě mladší 2 let.

Otázka č. 6

Otázka č. 6						
	ano	ne	částečně			
Máte pod kontrolou jaký obsah dítě sleduje?	46	17	63			

Při této otázce došlo k podobnému rozporu a zejména chybě z mé strany. Otázka přímo na tělo, která rodiče staví již předem do nepříjemné pozice, zřejmě rodiče vybízí k lehké fabulaci a rodič, který si není ochoten přiznat realitu spíše odpověděl občas, než nikdy.

Pouze 17 respondentů odpovědělo, že tento přehled nemají, ale při osobním dotazování uváděli, že by tak rádi učinili, což poukazuje na uvědomělost rodiče, který si pouze neví rady, ale má zájem kontrolu nad obsahem získat.

Otázka č. 7

Otázka č. 7						
	základní	učiliště	střední	vysoká škola		
Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	0	5	107	83		

Skrze otázku vzdělanosti rodičů, jsem se pokoušela zjistit, jaký vzorek jsem si vlastně pro svůj výzkum zvolila, nebo lépe řečeno, jaký vzorek se mi podařilo zaznamenat. Je prokázáno, že negativní vlivy moderního prostředí mají přímý vliv na vývoj dítěte, stejně tak jako se stupeň vzdělání rodičů a výchovných pracovníků odráží na způsobu výchovy a přístupu k moderním technologiím. Dá se předpokládat, že rodiče s vysokým vzděláním budou mít vyšší stupeň digitální gramotnosti, než lidé se vzděláním základním. O tomto ovlivňování dětí, skrze sociální status a stupeň vzdělání hovoří mimo jiné ve svých knihách F. Koukolík. Ráda bych ale dodala, že vysoké vzdělání není zárukou toho, být lepším rodičem. Je to pouze jeden z faktorů, který se na způsobu výchovy podílí.

Otázka č. 8

Otázka č. 8						
			ano	ne	možná	
Domníváte se, že digitální technologie mohou dítěti uškodit?			77	9	109	

V odpovědích na tuto otázku, byla u rodičů znát určitá míra nejistoty. Při osobním dotazování se následně k otázce vraceli a dožadovali se správné odpovědi. Upozornila jsem je, že právě toto je jedna z mých vlastních otázek, kterou si pokládám prostřednictvím zpracování diplomové práce. Zároveň reakce na tuto otázku byly jedním ze spouštěcích bodů, kdy jsem se rozhodla nezpracovávat dále tvrdá data, ale zaměřit se více na zpracování dosavadních zjištění s vyvozením určité skupiny doporučení, pro vhodné přistupování k technologiím a minimalizaci vlivů negativních.

Otázka č. 9

Otázka č. 9						
			ano	ne	možná	
Domníváte se, že mohou být digitální technologie pro dítě prospěšné?			29	93	73	

Nejvíce respondentů odpovědělo na tuto otázku záporně. Při porovnání s předchozí otázkou nám vyplývá jasná skupina dospělých, kteří si svým postojem k digitálním technologiím nejsou jisti a v případě přímé otázky nejsou schopni rozhodnout, zda jsou podle nich technologie pozitivními činiteli v procesu výchovy, nebo zda způsobují některé negativní důsledky uváděné často v médiích. Pokud v předchozí otázce odpovědělo 9 respondentů, že technologie dítěti nemohou uškodit, očekávala bych, že výsledné číslo u otázky, zda mohou být technologie prospěšné, bude minimálně podobné. Je ale samozřejmě možné, že jsem se opět dopustila chybné formulace otázky.

Otázka č. 10

Otázka č. 10				
Kde získáváte korektní informace a rady týkající se výchovy a vzdělání dětí?	v rodině	tištěné časopisy	odborné knihy	internet
	21	25	48	101

Poslední otázkou z dotazníku, jsem se snažila prověřit, jaký informační zdroj využívají rodiče obecně, při výchově svých dětí. Nejvíce odpovědí nasbíral internet, kde jsem vzhledem k využívanosti tohoto zdroje dospělými upřímně očekávala vyšší číslo.

Nejsmutnějším číslem v tomto dotazníku, je pro mě osobně číslo 21, které je uvedeno u získávání korektních informací prostřednictvím rodiny, tradic a dědictví. Přičemž při osobním dotazování respondenti vkládali největší důvěru v knihy a to i přes to, že je v dotazníku neoznačili. Mnoho rodičů má mnohem větší důvěru ke knihám, než ke svým vlastním rodičům. Konkrétně při osobním dotazování s respektem mluvili o podložených studiích v knihách a odborných lékařských výzkumech. A jen několik málo respondentů vzpomínalo na výchovné metody svých rodičů na sobě samém, bez ohledu na to, zda se jich snaží vyvarovat, či v nich generačně pokračuje.

Celkově hodnotím dotazník jako přínosnou část své diplomové práce. Poukázal mi na problémy, které rodiče zajímají, řeší a také jsem se poučila ve způsobu přípravy dotazníku.

3.2.2 Ostatní zdroje

Ostatními zdroji k přípravě diplomové práce pro mě byly nejrůznější odborné i laické články, přičemž některé z nich jsem řádně odcitovala a jiné pro mě byly pouze vodítkem k dalším zdrojům. Velmi přínosné pro mě také bylo shlédnutí dokumentárních filmů, které mapují dětskou populaci, ve vztahu k dnešnímu světu. Konkrétně české zpracování Kateřiny Hager s názvem Děti online, které jsem měla možnost vidět v rámci promítání filmů jeden svět a také film Konzumní děti aneb Komeracionalizace dětství od autorky Adriany Barbaro, který diváka zavede do zákulisí konzumního průmyslu. V neposlední řadě vděčím svému studiu, na Pedagogické fakultě, jehož přednášky postupně formulovali a kultivovali můj pohled na vzdělání dětí i jejich výchovu. Mnohé z mých úvah v diplomové práci započaly právě na těchto přednáškách.

3.3 Shrnutí současných vlivů digitálních technologií na děti

Vlivy o kterých se mluví, ve vztahu k digitálním technologiím jsou více negativní než pozitivní. To však neznamená, že by nebylo možné najít nějaký způsob využití, který by dítě neohrožoval. Obecně lze říct, že za pozitivní technologie považuje společnost ty, které nám pomáhají v naší práci i péči o nejbližší. Zde se dostávám k jistému rozporu. Počítač například dospělému pomáhá v práci a velmi mu ji usnadňuje. Zatímco dítěti počítač může kazit oči, záda i charakter. Zároveň dítě, které je dlouhodobě nemocné a například hluché, může prostřednictvím moderních technologií komunikovat se svými vrstevníky a rodinou, což příznivě ovlivňuje jeho psychiku i socializaci. Dospělý jedinec, který bude sedět celé dny u televize a počítače, může mít problémy se zády a rázem se pomocník mění v parazita. Dostávám se tak k závěru, že typ vlivu digitálních technologií je závislý jednak na uživateli, jeho věku, stupni vývoji, prostředí a jednak na způsobu jakým k technologii uživatel přistupuje a jak je s ní obeznámen. Naučit se technologie užívat je velmi důležité, ale nemělo by přejít ke zneužívání a přehnanému přístupu.

3.3.1 Fyzické

Nad užívání DT:

- Vliv na pohybový aparát, který se stává méně pohyblivým
- Přibírání na váze a výskyt morbidní obezity u dětí
- Nevhodná pozice těla při hraní her a sledování tv-páteř
- Vliv záření obrazovky na oční aparát
- Nekloněná hlava na stranu v důsledku ulevování si

Gramotné užívání DT:

- Dětem přirozené učení hrou
- Využití potenciálu vhodných vzdělávacích her a programů
- Umožnění komunikace na dálku-například s prarodiči.
- Rozvoj matematického myšlení

3.3.2 Psychosociální

Nad užívání DT:

- Ztráta sociálních vazeb v rodině i blízkých přátel
- Porucha pozornosti a schopnosti soustředění
- Výskyt ADHD

Gramotné užívání DT:

- Procvičování logopedických cvičení
- Přidaná hodnota využívaného média pro postižené
- fascinace novými softwary

3.4 Návrh opatření

OBEZNĚ

- reflektovat sám sebe
- komunikace v rámci celé rodiny
- uvědomění okolí o vlastním přesvědčení
- motivace prarodičů a nepohyblivých osob, aby dětem vyprávěli příběhy
- společné sledování obsahu a proces seznámení dítěte s digitální krajinou
- sebevzdělání a rozvoj digitální gramotnosti
- otevřené smýšlení o nové době bez nostalgického bédování
- důsledné zkoumání obsahu pro děti
- opatrnost v otevřené síti
- vymezený čas bez médií (tzv.digitální koš)
- zvážit mediální vybavenost domácností

Prvním krokem při vytváření opatření u dětí je začít sám u sebe. **Sebereflexe** je v tomto případě mnohonásobně důležitější, než líbivá představa ideálů. Reflektujme tedy sebe samé **ve vztahu k médiím**. Uvědomte si, jaké zařízení používáte, jak často a zda je to něco bez čeho nemůžete být. Komunikujte tento fakt se svými dětmi, **komentujte a odůvodňujte svoje rozhodnutí**. Fakt, že komunikace je velmi důležitou součástí výchovy a fungování sociálních vztahů je všem dobře známý. Jako jedno z dalších doporučení bych tak ráda zmínila **důležitost komunikace v rámci rodiny při vytváření pravidel pro zacházení s digitálními technologiemi**. Konkrétně se jedná o domluvu se všemi, kteří se na výchově dítěte podílejí a to včetně, nebo spíše hlavně s prarodiči. I přesto, že doba pokroků nám mimo chytrých zařízení nabízí také velmi dobrou lékařskou oporu umožňující delší a spokojenější život, mnoho seniorů se vnoučat dočká až ve věku, kdy už se necítí dostatečně fit na celodenní pobíhání po zahradě, nebo výlet na koupaliště. Když potom dostanou příležitost hlídat potomky svých dětí, velmi často i když bez zlých úmyslů sáhnou po jednoduchém řešení pustit dítěti pohádku na tabletu. Nemusím snad říkat, že pohádka většinou není jen jedna a že se pak snadno stane, že dítě na dotaz co dělali s babičkou celý den odpoví- koukali jsme na pohádky. Každý si někdy rád zalenoší u pohádky, nebo tomu přispívá již zmíněný zdravotní stav, ale pokud se rodič rozhodne, že se chce vyvarovat vzniku závislosti u dítěte, nemělo by k tomu docházet pravidelně. V tomto případě totiž vyjma zdravotních a psychických důsledků vlivu digitálních technologií na dítě, dochází i k narušení předávání rodinných tradic. U babiček a dědečků se v minulosti mělo dítě možnost setkat s pro ně neobvyklým způsobem života. Velmi často bydleli prarodiče za

městem na vesnicích, chovali domácí zvířata a pěstovali domácí zeleninu. Uvědomuji si, že dnes už tomu tak úplně není a prarodiče bydlí mnohdy v moderních bytech. I tak mají minimálně vzpomínky na dětství, které si dnešní děti neumí ani představit.

Pokuste se s prarodiči, tetičkami a sourozenci komunikovat a vysvětlit jim vaši představu o koexistenci s moderními zařízeními. **Motivujte je, aby vyprávěli o svém dětství** vašim dětem, ať si společně prohlíží fotografie z vašeho dětství a nacházejí společné rodinné rysy. Pokud jsou pohybově mobilní, aby společně zasadili řádek mrkve a zavařili sesbírané ovoce a dali jim tak možnost poznat jaké to bylo bez mobilů a tabletu.

Velkou roli zde hraje **Digitální gramotnost** ne jen dětí, ale hlavně dospělých. Pokud má dospělý zodpovědnost za malé dítě a má být jeho průvodce v tomto dosud neznámém území, měl by být sám schopen rozpoznat pozitivní i negativní působení technologií a měl by se v průběhu života o tyto nové věci zajímat a **snažit se v této oblasti vzdělávat**. Není řešením tvrdit, že dříve technologie nebyly a nikomu nechyběli a tím pádem je dítě nepotřebuje využívat ani dnes.

Klasickou větou, kterou dítě velmi často slyší od rodičů, zní: „Počítač a tablet není nic pro tebe. Já v tvém věku vyrůstal za barákem na šterku a vystačil jsem si s klackem a propíchnutou mičudou.“ Reakce dítěte může být různá. Možná jen sklopí ramena a smutně odejde, nebo se začne usmívat a ptát se co to je Mičuda a šterk, protože -a teď se Vám to vrátí jako bumerang- jste jej nikdy nevzali na staré šterkové hřiště s míčem ani bez něj.

Měli bychom být pokud možno **otevření novým věcem, které nám současný svět přináší** a uvědomit si, že dnešní děti mají již od útlého věku opravdu víc možností, než se hrabat v hromadě písku na nedostavěném sídlišti, nebo cachtat se v potoce za městem.

Na druhou stranu přijímat vše nové s otevřenou náručí bez předchozího **prozkoumání co je a není vhodné**, také není vhodnou variantou. Zde nám pomáhá již zmíněná digitální gramotnost, která nám umožní na základě dostupných informací rozhodnout se, co je pro dítě vhodné a v jaké fázi vývoje.

Ve spojitosti s negativním digitálním vlivem velmi často rodiče zmiňují slova jako **kyberšikana, pedofilie a závislost**. Jedná se o velká témata, která bezpochyby ohrožují dítě a jeho vývoj. Zároveň se ale domnívám, že cesta k nim je poseta zdánlivě bezvýznamnými reklamními spoty, nevhodnými prokliky při nekontrolovaném sledování videí a možnostmi bezmezného přístupu k zařízením s internetovým připojením již od útlého věku.

Zkusme se tedy **zaměřit více na sledování obsahu a proces seznámení dítěte s digitální krajinou, kde můžeme vše správně nasměrovat, než na katastrofické důsledky nevědomosti** a zanedbání. Buďme uvědomělí a velmi opatrní v otevřené síti. Nesdílejte nekorektní fotografie našich dětí na sociální sítě a naučme se nastavovat na zařízení offline režim v případě, že ho zapůjčujeme dítěti. Existuje mnoho tzv. Dětských filtrů od společnosti Google i YouTube, které nám umožňují ochránit naše dítě před nečekanými a nevhodnými daty, která proudí internetovou sítí.

Doporučuji mít doma „technologický koš“, ve kterém každý položí kapesní počítač a mobil před spaním, při jídle a v jiných situacích, když se rodina sejde pohromadě. O tomto nápadu jsem četla již před lety v knížce Sue Palmer Toxic Childhood a od té doby ho doma běžně používáme, protože mnohdy má člověk tendenci sahat na dotykový displej i přes to, že nikdo nevolá, ani nepíše.

Zkuste to klidně i mezi přáteli. Když jdete na večeri, nebo grilování. Požádejte všechny, aby odložili digitální technologie do krabice a věnovali se dětem a sobě navzájem.

Společně s technologickým košem je vhodné udělat domácí „inventuru“ technologických zařízení. Přesvědčit se, zda je nutné jich mít v domácnosti tolik, protože **mediální vybavenost domácností**, je jedním zdalejších důležitých faktorů, který ovlivňuje vnímání technologií dětmi.

V další části opatření přistupuji ke dvěma nejužívanějším digitálním zařízením, ke kterým přidávám různé možnosti jejich uchopení. Některá doporučení se mohou shodovat s těmi obecnými, ale to samozřejmě není na překážku, jen to umocňuje váhu zmíněného doporučení.

Domnívám se, že každý rodič či dospělý, kterým je můj pomyslný model doporučení určen ve výsledku jedná za sebe a ve směru k výchově dětí se svým vlastním přesvědčením. K níže vypsáním, mnou specifikovaných doporučení, jsem došla prostřednictvím prostudování odborné literatury, výsledků odborných českých i zahraničních výzkumů a studií a především vlastní zkušeností při výchově dětí. Kladné výsledky uplatnění těchto doporučení, mohou být ovlivněny kooperací mých obecně výchovných přístupů a stylu a nemusí tak dosahovat stejných výsledků u každého dítěte.

Jsem však přesvědčena o tom, že po individuálním přizpůsobení každého čtenáře, mohou v pozitivním slova smyslu zasáhnout velké množství dětí a rodičů, kteří se v digitální krajině dosud ztráceli.

TELEVIZE

- vybrat společně vhodný obsah ve vhodný čas**
- sledovat televizi společně s dítětem**
- poukázat na možnost volby- vypnutí televize**
- vymezit možnou délku sledování, nebo počet pořadů**

Pokud chceme, aby měla televize pozitivní vliv na dítě, nemůžeme dítě jen tak posadit před obrazovku s ovladačem, pokud chceme, aby to pro dítě mělo smysl, musíme **společně s ním vybrat program**, který je pro něj zábavný a zároveň dítě nebude ohrožovat svým obsahem. Druhá podmínka je už na nás na dospělých. Dítě ještě není schopno posoudit, jaký vývoj může zdánlivě neškodný pořad mít. My dospělí bychom měli být schopni posoudit, zda bude dítětem zvolený pořad obsahovat nějaké násilí nebo nevhodné scény, které by dítě mohly poškodit. Pokud si sami nejsme jistí, o co v pořadu půjde, bylo by na místě pokusit se vyhledat recenzi a především se zamyslet nad tím, jak bude pořad chápat malé dítě, když si s ním nevíme rady ani my sami.

Další variantou a samozřejmě tou nejideálnější, je **sledovat vybraný pořad společně s dítětem** a reagovat v případě, že se dítě bude cítit zmateně, nebo vyděšeně.

Pokud na takový nevhodný obsah narazíme, **měli bychom umět televizi vypnout** a dítěti dát na vědomí, že se na takové věci dívat nemusí a můžeme si prohlížet knížky, nebo hrát společnou hru. Dítě tím získá nadhled, nad situací a uvědomí si, že pokud se mu v televizi něco nelíbí, může ji zkrátka vypnout a jít se věnovat jiné činnosti.

Dnes je velmi běžné, že v rodinách běží televize či jiný zdroj mediálního obsahu celý den. Funguje zde jako kulisa všem běžným činnostem. Bohužel tato celodenní kulisa však způsobuje otupění a to v obou směrech. Dítě v případě kontinuálního sledování nedokáže posoudit důležitost informací a malé dítě nedokáže rozpoznat ani rozdíl mezi reklamou a filmem (je to jen další-krátký film). Tím dochází k narušení pozornosti. Speciálně v případě batolat, pro které je přirozené střídat aktivity v celkem rychlém sledu.

Pokud bude naším cílem, aby televize byla v něčem pro dítě přínosná, nebo jsme dokonce vybrali konkrétní edukační program, je vhodné zapínat televizi až když v ní pořad běží,

nebo například až v době večerníčkových pohádek. Pokud tak neučiníme je možné, že dítě vybraný pořad nebude schopno vnímat. Bude unavené, bude od něj odbíhat, vykonávat jinou činnost, nebo si hrát průběžně s dalšími elektronickými zařízeními a hledat něco „jiného“, něco více zábavného a interaktivního.

Dalším možným důsledkem celodenního vysílání televize je fakt, že si dítě na tento efekt „**multitaskingu**“ na pozadí přivykne a následně bez něj není schopno koncentrace.

Dítě, tak v případě neúměrného přísunu informací po celý den nebude schopno žádné další konkrétní informace přijímat a ukládat a zároveň je možné, že v budoucnosti se bez tohoto „ruchu na pozadí“ nebude schopné soustředit ani na offline činnosti

DOTYKOVÉ DISPLEJE

-v případě, že je zařízení připojeno k internetu, velmi hlídat obsah!

-opatrně na neuromarketing

-tablet (a) na uklidnění

-nabízet kompenzaci papír vs. display

-volání do dálky

-prstová gymnastika

-pod polštář mobil nepatří

-důmyslné hry, které potěší rodiče

Mobilní telefony jsou dnes již **automaticky připojeni k internetu**, což je sice praktické, když potřebujete něco vyhledat, ale v případě, že chcete zapůjčit dítěti zařízení, aby se dívalo na pohádky, připravte se na důsledný průzkum. Prostřednictvím internetu jsou dnes již společnosti schopné zjistit vaše zájmy, bydliště, oblíbené jídlo a další informace, které potřebuje k tomu, aby pro vás připravil ten nejvhodnější a nejlákavější obsah.

Srže tyto zařízení na internetu již dávno nevyhledáte jen to, co jste původně zamýšleli.

Při každém prokliknutí na webovou stránku na vás v rohu číhá reklama, nebo odkaz, který není zcela **náhodou rozkliknete**, protože vás něčím zaujme. Stejně tak čeká taková lákavá reklama na vaše děti, když jim pustíte pohádku, nebo necháte zahrát jednu hru.

Na děti se tvůrci reklam specializují ze všeho nejvíce, protože jejich smutná očka, dokážou z rodiče vymámit téměř vše na co si vzpomenou, respektive na co je navedou.

Specializovaný obor, který se ototo zajímá se jmenuje **Neuromarketing**. Ten má jediný úkol, udělat vše proto, aby dítě ani na vteřinu neodvrátilo pohled od právě vysílané

reklamy. Je to až děsivé, jak moc propracovaný systém to je. Děti zkoumají magnetickou rezonanci, testují jejich odolnost i chutě. U dotykových displejů je tento akční proklik velice jednoduchou záležitostí. Dítě něco vidí, zaujme ho to, dotkne se obrazovky a rázem se ocitá na jiné stránce, kde už **může vesele kupovat zboží**, ketré mu servírují ty nejlepší marketingoví manažeři. Je proto vhodné, **zajistit tato zařízení nastavením blokace reklam**, a také si nastavit ověřování v případě placených aplikací. Ne jeden rodič byl už překvapen, když mu přišel na konci měsíce účet za náhradní jablíčka ke hře Farmwille.

Tímto způsobem se může proklikat celým internetem až k obsahu, který mi může ublížit. Dejte si proto práci s nastavením těchto technologií, **nastavte systémy rodičovské kontroly** a snažte se s dítětem čas od času technologii používat, aby jste měli přehled o obsahu, který dítě sleduje.

Dalším úskalím tabletu je, že jeho intuitivní a naprosto jednoduche **ovládání jedním prstem**, není vhodné pro procvičení jemné motoriky, která se v tomto věku rozvíjí. **Naučte dítě prstovou gymnastiku**, která mu pomůže předejít deformacím ruky a různým vadám prstů i ruky.

Velmi **vhodnou kompenzací je použití papíru** a to jak v tištěné tak čisté formě. Dítě zbožňuje předčítání z knih a o to víc, když může sedět na klíně jednomu z rodičů. Čtete dětem knihy. Pokud nejste nadšení čtenáři, **přečtěte dítěti alespoň pár řádků** před spaním. I pár řádků má větší přínost, než dát dítěti do postele tablet, aby společně s ním splao až do rána. Vyzařování signálu není zdravé a sledování displeje dlouhou dobu před spaním také ne. Světlo z displeje dráždí tyčinky v oku, které dávají mozku signál, že se ještě spát nepůjde. A tak dítě i přesto, že je unavené, nemůže usnout, protože v jeho hlavě se ještě odehrávají nejrůznější procesy, které mu to neumožňují.

Další možností kompenzace spolu s papírem je kreslení. Děti v tomto věku **velice rádi tvoří** a pohyby ruky, které dělá dítě při kreslení, jsou velmi vhodnou rehabilitací pro zakrněnou digitální ruku. Odpočine si ruka i oči.

V pozitivním slova smyslu můžete tablet využít ke spojení s vašimi blízkými. **Naučte dítě telefonovat přes videohovor**. Prarodiče a vzdálení příbuzní budou mít radost, že vidí svého vnoučka a neteř a dítě bude mít radost, že ovládá tuto technologii jako dospělý.

Jako poslední bych ráda poukázala **na výběr vhodné hry**. Dítě si velice rádo hraje, vlastně i dospělý si velmi rád hraje i když už dávno není malý. Aplikace dotykových

zařízení nabízejí neskutečné množství takových her a programů, které nemusí mít negativní dopad na vaše dítě. Záleží pouze na vás, nabídka je obrovská a vy jako mentor digitálních technologií, můžete s dítětem vybrat zábavnou aplikaci, která dítě zabaví, když budete potřebovat uvařit večeři, nebo vykoupat mladšího sourozence, nebo ho minimálně nepoškodí, jako nehlídaný obsah, který internet nabízí.

Za svoje děti mohu doporučit například dětskou hru Samorost z české produkce Amanita Design. Byť je určena pro děti od 6 ti let, bez problémů ji zvládnou hrát i mladší děti.

Jsou zde prvky přírody a textury materiálů, které jsou dítěti známe z reálného světa, Průvodcem hrou je malý skřítek, který cestuje po planetách spolu se svým psem a naráž na neobvyklé situace, které musí na základě logického uvažování vyřešit.

Samozřejmě, že takových her existuje jistě mnoho a možná ještě lepší a zábavnější.

Cílem doporučení je navést čtenáře na myšlenku a úvahu o změně přístupu k digitálním technologiím, aby měl následně možnost se v případě zájmu o některé z doporučení rozhodnout a vyhledat si k této tématice více informací, které bude individuálně implementovat do své výchovy v prostředí digitálních technologií.

4 ZÁVĚR

Domnívám se, že v dnešní době se objevuje jistá forma paniky a nejistoty v tom, co je pro dítě správné a co nikoliv. Rodiče si nejsou jisti, jestli mají věřit sami sobě, svým rodičům, nebo článkům a radám na internetových portálech. Digitální média, jsou již nedílnou součástí každé domácnosti a malé dítě, chce již od útlého věku „ovládat svět“ pouhým dotykem prstu na obrazovce, nebo zmačknutím ovladače. Rodičům se to nelíbí.

Na druhou stranu. Je sice velmi líbivá představa dítěte pobíhajícího po louce s rodiči, nebo malé děvče hrající si s klubičky vlny v koutě obývacího pokoje jako tomu bylo v dřívějších dobách, ale má dnešní dítě podobný před obraz aktivit běžného dne u své nejbližší rodiny? Není snad nejběžnějším výjevem dnešní doby muž s laptopem v obýváku, či žena, která s mobilním telefonem u ucha současně hovoří s matkou o receptu na nejskvělejší bábovku, právě ve chvíli kdy vyzvedává dítě z jeslí a u toho stihne s paní učitelkou v rychlosti probrat, co se stalo během dne ve školce?

Jenže vzpírat se době, kde digitální technologie jsou zábavou, i pracovním nástrojem každého z nás není v tomto případě vítězství. Jde o to, naučit se z technologiemi žít, naučit se je využívat ve svůj prospěch a nenechat je, aby využívaly ony nás a v neposlední řadě jde o to, předat tuto schopnost kooperace s médii našim dětem a svěřencům.

Výsledkem diplomové práce je zjištění, že rodiče nemají velký přehled o tom co jejich dítě s digitálními technologiemi dělá a slepě důvěřují mediální společnosti, která lidem předkládá hotové inovativní postupy, které jsou mnohdy více reklamním tahem, než dobře myšlenou radou. Je třeba, aby rodiče reflektovali svoji činnost s těmito zařízeními, hledali si o nich podložené informace a snažili se na ně kriticky nahlížet. Až potom je možné, aby kultivovaně vedli své děti k rozvoji digitální gramotnosti, která je základem pro vhodné užívání technologií.

4.1 Zhodnocení hypotéz

První z hypotéz se mi potvrdila prostřednictvím komparace literatury a vlastní zkušenosti. Při výchově dítěte je nutné, rozmyslet kroky už s dostatečným předstihem a učit ho pravidlům již od samého začátku, aby mělo šanci si je osvojit a byly pro něj přirozenou součástí života. Média by pro dítě neměla znamenat více než realita a fyzický kontakt s vrstevníky. Je nutné mu střídavě nabízet rozmanité činnosti, aby si měl možnost vše vyzkoušet, prozkoumat a budovat svůj vlastní názor.

Stejně tak se mi potvrdila důležitost sebereflexe, která by měla předcházet ještě samotnému vytváření pravidel pro dítě.

U druhé z hypotéz jsem již bohužel neměla dobrý odhad. Vzhledem k individuálním zvláštěstům dětí předškolního věku, není možné nastavit jasně daná pravidla, platná pro všechny bez ohledu na věk či prostředí. Každá rodina, potažmo rodič musí přizpůsobit tato obecná doporučení vlastním podmínkám a schopnostem.

Současně jsem také při průzkumu procházela portály zaměřující se na vzdělání a výchovu dětí a nikde jsem nenalezla jasně daná pravidla, která by byla podložena fakty a ne pouhými domněnkami rodičů a učitelů. Domnívám se, že rodičům by pomohlo, kdyby vznikl jeden hlavní internetový portál, jehož obsah by byl ověřován skupinou odborníků. Jeho obsahem by mohly být nová zjištění, aktuálních studií jako informační zdroj pro rozvíjení dospělé digitální gramotnosti a také odborné články, zaměřující e na vliv digitálních technologií a jejich vliv na dítě.

Třetí hypotézu jsem si potvrdila již v úplném začátku, při sběru dat do dotazníku, kde se rodiče velmi často dotazovali na nové zdroje, a z výsledků dotazníku vyplývá, že mají zájem o obsah médií, které jejich děti používají.

V jejím zhodnocení se opět obracím k návrhu na vznik nového portálu, sdružující odborníky i laiky z široké veřejnosti, který by zde měli možnost získat přehled o nových studiích a jejich výsledcích, přečíst odborné články a diskutovat společně s ostatními.

5 POUŽITÉ ZDROJE

PALMER, Sue. Toxic childhood: How The Modern World Is Damaging Our Children And What We Can Do About It. London. Orion Publishing Group, 2015. ISBN 978-1-4091-5872-1.

SPITZER, Manfred. Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

UHLS, T. J. : Mediální mámy a digitální tátové, 2018. Praha: Portál, ISBN 978—80-262-1317-8

MŠMT. *Strategie digitálního vzdělávání do 2020.* 2014 Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/34429>

PRŮCHA, J. Andragogický slovník. 1. Vydání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-39-60-1.

GREGORA, M., KROPÁČKOVÁ, J.: Vývoj batolete do tří let, Grada, 2016, ISBN 978-80-271-9366-9

KOUKOLÍK, F. Zlo na každý den: Vzpouora deprivantů. Galén. 2001. ISBN 978-80-7262-088-3

SDRUŽENÍ LINKY BEZPEČÍ. Děti a online rizika. Praha. 2012. ISBN: 978-80-904920-3-5

MATĚJČEK, Zdeněk. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

ENCYKLOPEDICKÝ DŮM. Technický slovník naučný. 1.vyd. Praha: Encyklopedický dům. 2002. ISBN-80-86-044-20-3

KOŤÁTKOVÁ, S. Hry v mateřské škole v teorii a v praxi. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN: 80-247-0852-3. [L]
[SEP]

VÁGNEROVÁ, M.. Vývojová psychologie. Karolinum. 1997. ISBN: 97-880-246215-31

ŘÍČAN, P.; PITHARTOVÁ, D. Krotíme obrazovku: Jak vést děti k rozumnému užívání médií. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-084-7. ^[11]_{SEP}

SMOLÍKOVÁ, K. et al. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004, ISBN: 80-87000-00-5.

VAŠIČOVÁ, M. Využívání počítačů v předškolním vzdělávání. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovi univerzity, 2014. Bakalářská práce.

PRENSKY, Marc. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon [online]. 2001, 9, 5, [cit. 2011-05-10]. Dostupný z : <http://www.marcprensky.com>

THORN, J.W.: Preschool Children and the Media, Marquette University, Communication Research Trends, Vol. 27, No.2 , 2008

MŠMT. Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let. Praha. 2017 MSMT-27987/2016-1

KUCHARSKÁ, Anna. Předškolák a počítač. [online]. [cit. 2013-04-27]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek1605.htm>

MPSV. Digitální gramotnost. Medián. 2017.dostupné online.
https://www.mpsv.cz/files/clanky/33922/Digitalni_gramotnost_Zprava_o_stavu_a_vyuce_digitalni_gramotnosti_a_komparace_se_zahranicim.pdf

HÁJKOVÁ, K. Displeje ničí dětské mozky. [online]. 23.2.2019 dostupné z: <https://www.flowee.cz/civilizace/5679-displeje-nici-detske-mozky-skodi-jim-uz-dve-hodiny-denne>

MEDIÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ, Děti médiím rozumějí – ale jinak! 31.10.2011, dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-mediim-rozumeji>

KATEŘINA HAGER. Děti online [Kids online]. CZ, 2017

ADRIANA BARBARO. Konzumní děti aneb Komercializace dětství [Consuming Kids: The Commercialization of Childhood]. Jeremy Earp. USA, 2008

DVOŘÁKOVÁ, H. , Přednášky pohybové aktivity v ranném dětství. Pedf. 2017

HIGH, R. , Přednášky vývojové psychologie. PedF. 2017

PŘÍLOHY

1. Ukázka dotazníku pro rodiče

Dotazník na téma digitální technologie a jejich vliv na dítě do 3 roku věku.

Toto dotazníkové šetření bude využito v rámci Diplomové práce na Pedagogické fakultě UK v Praze. Otázky jsou uzavřené a jsou připravené tak, aby bylo vždy možné vybrat alespoň jednu z možností. Otázky prosím vztahujte POUZE na cílovou skupinu, kterou je dítě do 3 let věku. Pokud se v rodině nachází dítě jiné věkové kategorie, pokuste se prosím odpovídat s ohledem na zacílení dotazníku.

VHODNÉ A PLATNÉ ODPOVĚDI OZNAČTE KŘÍŽKEM PŘÍPADNĚ ZAKROUŽKUJTE

Otázka č. 1 Jaké digitální technologie se nachází u Vás v domácnosti? (může být více odpovědí)

playstation tablet mobil televize počítač dvd přehrávač projektor

Otázka č. 2 Jaké z těchto technologií využívají Vaše děti mladší 3 let? (může být více odpovědí)

playstation tablet mobil televize počítač dvd projektor projektor

Otázka č. 3 Jste vy jako rodič, případně jiná dospělá osoba přítomna v okamžiku kdy některé z uvedených médií dítě používá?

ano ne

Otázka č. 4 U kterého z uvedených médií tráví dítě nejvíce času? (pouze jedna odpověď)

playstation tablet mobil televize počítač dvd projektor

Otázka č. 5 Kolik hodin denně tráví dítě užíváním digitálních technologií?

0-0,5 hod 0,5-1hod 1-2hod 2-3 hod 3-4 hod 4 a více

Otázka č. 6 Máte pod kontrolou jaký obsah dítě sleduje?

ano ne částečně

Otázka č. 7 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

základní učiliště střední vysoká škola

Otázka č. 8 Domníváte se, že digitální technologie mohou dítěti uškodit?

ano ne možná

Otázka č. 9 Domníváte se, že mohou být digitální technologie pro dítě prospěšné?

ano ne možná

Otázka č. 10 Kde získáváte korektní informace a rady týkající se výchovy a vzdělání dětí?

v rodině tištěné časopisy odborné knihy internet

Děkuji za spolupráci! :-)

2. Seznam obrázků

Obrázek 1 Robot-chůva od japonské firmy NEC	19
Obrázek 2 Přístroj zvaný pedoskop a jeho umístění v obchodě s dětskou obuví	22
Obrázek 3 Ukázka Marschmallow testu	26
Obrázek 4 Dítě napodobující rodiče s telefonem	36

První tři obrázky jsou naskenované ze zdroje Manfred Spitzer. Digitální Demence.2014

Poslední obrázek (obr. č. 4) je z vlastního archivu.